

UKRAINISCHE ANNALEN FÜR POLITIK, LITERATUR UND KUNST
 ANNALES UKRAINIENNES
 DE POLITIQUE, DE LITTÉRATURE
 ET D'ART

THE UKRAINIAN ANNALS
 OF POLITICS, LITERATURE
 AND ART

ЛІТОПИС

ПОЛІТИКИ, ПИСЬМЕНСТВА І МИСТЕЦТВА

ТИЖНЕВИЙ ОГЛЯД ПІД РЕДАКЦІЄЮ
 С. ТОМАШІВСЬКОГО

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО“ В БЕРЛІНІ

×

Книжка I

Субота, 2-го лютого 1924

Зшиток 5

Містить:

ПОЛІТИЧНА ХРОНІКА	65
БІСМАРК І УКРАЇНА	66
СОВІТСЬКИЙ АВТОРИТЕТ — Р.П.	70
ГУґО ФОН ГОФМАНСТАЛЬ — Ф. Чірна	71
МУЗЕЙ І БІБЛІОТЕКА ТОВ. „ПРОСВІТА“ В УЖ- ГОРОДІ — В. Залозецького	72
ГНАКИ — З.К.	73
УКРАЇНСЬКІ ТАБОРОВІ ЧАСОПИСИ У НІМЕЧЧИНІ — З. Кузелі	73
MISCELLANEA	75, 76
МАДАМ ТРОЦЬКА — А. Аверченка	77
VIOLA TRICOLOR — Теодора Шторма	78

Образковий додаток

„Ukrainske Slowo“

Buch- u. Zeitungsverlag G. m. b. H.

Berlin-Schöneberg

Hauptstraße 11 Tel. Stephan 1445-46

УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО

КНИЖНЕ Й ГАЗЕТНЕ ВИДАВНИЦТВО У БЕРЛІНІ
ОКРЕМИЙ ВІДДІЛ У ЛЬВОВІ

I. Бібліотека „Українського Слова“.

	Дол.
1. В. Андрієвський. До характеристики українських правих партій	0,10
2. В 60-і роки смерті Шевченка, збір. Кузеля	0,10
3. Бандурист. Жак. Збірка оповідань	0,10
4. Б. Лепкий. Незабутні. Нариси	0,15
5. Пам'яті І. Франка. Зібрав З. Кузеля	0,10
6. В. Андрієвський. З минулого. Т. I	0,70
7. Українська літературна мова й правопис	0,10
8. І. Нотлярєвський. Твори. Т. I. Енеїда	0,45
9. І. Нотлярєвський. Твори. Т. II. Наталка Потапівна, Москваль чарівниці і п.	0,25
10—12. Д. Дорошенко. Славянський світ в його минулому й сучасному	1,50
В гарній оправі в 1/2 полотна з картою Славянщини	2,—
13. В. Леонтович. Спомини утікача	0,30
14. І. Герасимович. Життя й відносини на Радянській Україні	0,20
15. Д-р С. Томашівський. Під колесами історії	0,25
16—17. О. Стороженко. Твори. Марко Прохлятий і п.	0,90
18. Слово о полку Ігоревім. Оригінал і переклад, із поясненнями Лещого (Друкується.)	—
19. Т. Шевченко. Кобзар, з ілюстр.	1,50
20. Т. Шевченко. Гайдамаки. Ілюстр. видання	0,90
21—22. Т. Шевченко. Повісті (Артист, Музикант і п.)	0,90
23. Т. Шевченко. Думки. Вибір поезій	0,05
24. Достойно єсть. Збірка пам'яті Т. Шевченка	0,05
25. О. Федькович. Вибір поезій	0,05
26. Дещо про гроші.	0,05
27. Рідне Слово. Збірка новель і оповідань	0,90
28. П. Нуліш. Твори. Т. I. Чорна Рада	0,50
29. П. Нуліш. Твори. Т. II. Поезії	0,50
30. В. Леонтович. Хроніка родини Гречок	—
31. І. Герасимович. Голод на Україні. З 39 обр.	0,50
32—33. В. Бирчак. Василько Ростиславич	1,—
34. В. Ємець. Кобзар та кобзарі, з бібліогр. Кузеля, ілюстр.	0,35
35. Б. Ілин. Національне виховання	0,15
36. П. Нуліш. Твори. Т. III. Україна, з ілюстр.	0,30
37. П. Нуліш. Твори. Т. IV. Псалтир	0,50
38. Д-р Ст. Рудницький. Огляд національної території України	0,35
39. І. Орлов. Каїн і Авель. Драма	0,30
40. Д-р Ст. Рудницький. Українська справа зі становища політичної географії	0,50
41. В. Андрієвський. З минулого. Т. II, ч. 1, Гетьман	0,50

42. В. Андрієвський. З минулого. Т. II, ч. 2, Директорія	0,50
43. О. Яремченко. Основи пластування (скавтіну)	0,10
44. О. Щоголів. Вибір творів	0,25

II. Монографії з обсягу мистецтва.

1. Ол. Архипенко. Твори. З портр. художника, 66 фот. й вступною статтею Р. Гільдебрандта. Видання в укр.-англ., нім. і франц. мовах	5,—
2. О. Новаківський. Твори. З портретом художника й 25 світлинами. (Кінчиться друкувати.)	

III. Підручники.

1. Ол. Барвінський. Оповідання з всесвітньої історії (старинної й середньовічної), ч. I	0,40
2. Ол. Барвінський. Оповідання з всесвітньої історії, ч. II. (Нововічна доба)	0,40
3. М. Арнас. Історія України. (Друкується.)	
4. М. Ваврисевич. Порадики учителя нової української школи	0,50

IV. Словарі.

1. Б. Грінченко. Словарь української мови (українсько-російський словарь), повний, в двох томах кишеньового формату, в оправі	6,—
В пологняній опр. в однім томі	5,—
2. Уманець і Спілка. Російсько-український словарь в 1 томі в кишеньовім форматі, в оправі	3,—

V. Чужомовні видання.

1. J. Herasymowitsch. Hunger in der Ukraine. Mit 46 Bild.	0,75
2. N. Kostomariw. Zwei russische Nationalitäten, з передмовою Барвінського. (Кінчиться друкувати.)	

VI. Поза серіями.

1. Струни. Антологія української поезії від найдавніших до нинішніх часів. Влаштував В. Лепкий. 2 томи. З багатьма портретами	2,75
2. Б. Лепкий. Ювілейна збірка з вибором найновіших недрукованих творів. (Кінчиться друкувати.)	
3. Золоті Ворота. Альманах Січових Стрільців, з малюнками Ковжуна, Іванця й Перфецького, під ред. І. Рудницького	

Всі книжки можна теж дістати на люксембурзькому папері по вищих цінах. * Примірники в оправі — 50% дорожчі

Пошукуємо представників і кольпортерів

Для кожної серії підготовляється цілий ряд нових книжок
Купуємо нові твори від авторів * На бажання висилається докладний каталог
Книжки висилаються тільки за попереднім надісланням грошей
Видавництво переймає й виконує теж усі друкарські роботи

Адреса Видавництва:

UKRAINSKE SLOWO / Buch- und Zeitungsverlag G. m. b. H.
Berlin-Schöneberg, Hauptstraße 11

ЛІТО ПИС

Кн. I

Субота, 2-го лютого 1923

Ч. 5

Рукописи і листи у редакційних справах посылати: Berlin - Schöneberg, Hauptstraße 11
Право передруку застережене — All articles are copyrighted

Політична хроніка

СМЕРТЬ ЛЕНИНА стала подією світового значіння. Нема мабуть ні-одного часопису на землі, як-так причасного до питань політичного життя, що не записав би сього випадку, під днем 21-ого січня 1924, як загально-історичного, — без огляду на політичний напрямок та соціальні симпатії даного органу. Ся однодушність, що зійшла зі світа незвичайна людина, сильна індивідуальність, одна з тих, що своїми іменами, неначе придорожними каменями, значать епохи безкраїх шляхів, якими несвідомо ступають народи. В сьому розумінню погляд на Ленина одностайний, ким-не-будь не був би він висловлений.

Та й тільки в сьому розумінню. Поза сим, мало в історії людей, що були-б предметами таких суперечних оцінок: від обожання до прокляття — знайдемо в них усі можливі форми і відтінки в означуванні як о с т и московської величини. Се вже так судилося від віків, і так остане до останніх днів, що людське життя і людські вчинки міряться не одною тільки мірою, а двома: матеріальною — *jenseits von Gut und Böse*, і моральною — у межах відвічного Закону. Що висліди обох мір мало коли бувають то-тожні, не все навіть подібні, не рідко комбіновані, а часто суперечні — знаємо з історії. Візьмім великих войовників: Олександра В. і Аттилу, Ганнібала і Джингіс-хана. Що у них спільного? Тільки те, що всі геніяльні організатори і стратеги; поза сим — самі суперечности. Або законодавців: Генриха VIII і Йосифа II; політиків: Меттерніха і Бісмарка — всюди те саме. Тому-то за мало сказати: Ленин велика історична індивідуальність. Тут накидається ще одно питання: позитивна чи негативна індивідуальність?

Прикладаючи се питання до постаті В. І. Ульянова, мусимо згори сказати собі, що сьогодні повна і безсумнівна відповідь на нього ще неможлива — вона передчасна. Ще занадто грають пристрасти вірних, прихильників і ворогів, щоб можливо було дійти до синтези. Та напрям, по якому йтиме дальша історично-політична дискусія, вже зарисувався ясно. Полишаючи на боці коліноприклонні імни російської і міжнародної комуністичної церкви та її більш або менш ідейних симпатиків в честь нового спасителя людства (на такі прояви треба бути, вибачливим), вся ліберальна демократія (виймивши очевидно російську) вже неначе знайшла Ленинови місце в історії — побіч Петра Великого, в характері творця найновішої Росії.

Оця кваліфікація, при всій своїй прихильности до пок. голови Ради Комісарів, недвозначно відмежовує його від решти Європи. Величина,

не західно-європейська, а своєрідна східна, і як така може бути поставлена хиба побіч останнього в історії геніяльного володаря Росії — Петра В., появу екзотичну навіть із перспективи двох віків. І дійсно, об'єктивний критик не знайде мабуть в історії західної Європи підходящої міри для оцінки Ленина; він приневолений обмежитися до зразків історичного життя Сходу, в першій черзі — Росії. Се-ж дійсно кість від кости і кров від крові Орієнту.

Іван I, Іван III, Іван IV, Петро I, Олександр I, Катерина II, — се зправди дуже маркантні фігури в історії старої Московщини і нової Росії; чи сила Ленинової індивідуальности затінює дві останні і стає поруч Петрової — се відкрите питання; се й неважне. Одно тільки певне: всі згадані історичні особи, при всіх своїх слабостях і хибах, були дійсно творцями, помножителями і захитниками держави, нації та їхніх дібр. Чи Ленин має право на ту саму почесну назву? Чи на примір берестейський або рижський мир має таку саму стійність як нистадтський, або хоч ям-запольський? Чи сучасна нам мільонна російська еміграція те саме що кн. Курбський? Або голова Олексія Петровича стане за море крові політичних противників пролитої совітською владою на наших очах? Чи опричники Івана Грозного більше відповідальні за свої вчинки як славна чека?

Кождий із згаданих царів полишив Росію більшою, багатшою й освіченішою, ніж одержав у спадщині — все одно, чи сей поступ був намірений і доцільно здобуваний, чи ні. Якже-ж мається справа з Володимиром Ілічем? Хто матиме відвагу впевняти, що сьогоднішня Росія багатша матеріально і морально (без уваги на одиниці і соціальні групи та на пересунення між ними майна і власти, а тільки в загальній сумі) ніж Росія — вже не та з 1914, а хочби та з 1917-го року? Тут нема також даних до порівняння успіхів російської революції з успіхами великої французької. Російська революція, у своїй цілості, мало має навіть індивідуального характеру, а більше типового, так сказати-б — схоластичного. Читайте ось у дальшій нарисі, що думав про майбутню російську революцію Бісмарк, 37 літ тому! Сучасна революція виросла і взагалі була можлива тільки на основі воєнного нещастя і звязаного з ним розкладу армії; того нещастя вона не припинила, тільки безмірно прибільшила та довела до страшного реґресу на всіх полях національного життя.

Та при всім тім, Ленин таки дуже визначна людина. Коли можна говорити про його з а -

с л у г и, то вони лежатимуть не в його здійснюванню марксизму, не в утворенні змодифікованої комуністичної доктрини т. зв. ленизму, навіть не в удатнім приспособленні компартії до великодержавних функцій (хоч се не-аби-яке діло!), а радше в боротьбі з дальшою і глибшою деструкцією, у гігантському зупинюванні божевільного, руйнуючого доктринерства і самопоїдання. Здержання нових міжнародних авантюр, нова економічна політика, селянський курс, спроба розв'язати національне питання, зокрема українське — се головні плюси діяльності і впливу Леніна, а не перший період революції. Не розпутання анархичних сил революції, а її хоч частинне приборкання — дає Ленинови історичну стійність. Та чи се дає йому право скинути Петра В. з патронату над здобутим ним Петербургом?...

Що смерть його віщує близький кінець сучасного режиму в Росії, в сьому не може бути найменшого сумніву для того, хто знайомий з подібними проявами в історії. Розлам у комуністичній партії, що сильно зарисувався вже за життя Ульянова, в часі його недуги, піде швидким ходом наперед. Так написано у відвічних законах життя народів.

РОБІТНИЧИЙ УРЯД В АНГЛІЇ перейшов з обсягу теорії у політичну практику.

Народини його були такі, як можна було сподіватися по політичним традиціям і національній вдачі англійської нації. Дідично розумно. Макдоналд не тільки не зламав звичаю цілувати королеви руку, а й зложив свій кабінет зправди дуже „еволуційно“. Три лорди, один „сир“, один генерал і т. д. не всіли дуже перелякати своєю революційністю спокійних Англійців. І сам прем'єр поводить обережно. Перша прилюдна заява його була звернена в бік найменше небезпечний і нікому нешкідливий — полеміка з Поенкаре в розмові з редактором французького опозиційного дневника... Повне політичне обличчя нового уряду виявиться шотілько 12-го лютого. Сам Макдоналд вибрав собі закордонні справи, про які політичні новики завсіди думають, що до ведення їх не потрібно особливих кваліфікацій. Одначе інші подбали вже про се, щоб експеримент не приніс державі шкоди. Ось прим. лорд Керзон уступив з Foreign Office, та сир Ейр Кров, старий і дійсний керманіч сього уряду, остав на місці і буде вести справи з Макдоналдом або без нього. Так само в усіх інших ресортах, де появилися *homines novi*.

Звісно, такий почин нової ери в історії В. Британії дуже не подобається горячекровим комуністам на континенті, з окрема їхнім московським дирижорам. На голови нового уряду і цілої трудової партії сипляться вже більш або менше кріпкі докори, а в хорі незадоволених не найтихіше поведуться... українські товариші, так авторитетні в державнім мистецтві. Незадоволені є, очевидно, і на лівім крилі англійської робітничої партії, де на Макдоналда починають дивитися як на друге видання Керенського, після якого почнеться шотілько правдивий танець. Та з другого боку, в англійськім громадянстві йде й инша реакція: фашизм, що явно готується до близької розправи з соціалізмом чи комунізмом. В дуже коротенькім часі

успіхи його мають бути незвичайні. Коли вірити б. міністрови Черчилови, що виступив з горячим протестом проти піддержування нового уряду лібералами, нація опинилася вже у „великому нещастю, яке звичайно навіщає великі держави після воєнного погрому“. І дійсно, упадок міжнародного значіння Англії очевидний. Ось приміром, італійська преса ще ніколи не відзивалася так зневажливо про неї як саме тепер. Загалом — перед англійським народом тяжкий історичний іспит.

УКРАЇНСЬКЕ ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ за м. січень — що про нього написати?

Таких ялових часів давно у нас не було. Не міжнародну політику маємо на увазі, що продовж пяти літ була нашим улюбленим спортом і... підприємством, а взагалі політичну діяльність і політичну думку. Надніпрянщині, як відомо, иншого політичного життя окрім урядового немає і не може бути. Є тільки одна дозволена партія, комуністична й одна урядова преса. Поза ними — все мовчить. Та й про офіційне політичне життя вістки майже не проходять кордону. Українці в Польщі мають обмежену волю преси, широку волю партійного життя і частинну спромогу парламентарної діяльності, одначе й тут велика практична, навіть ідейна безплідність. Волинцям і Холмщанам годі дивуватися — вони тільки в політичних пеленках, та в Галичині... Головна партія, що згуртувала 99% інтелігенції і найсвідомішу частину селянства, національно-демократична, з 1919 звана чомусь „трудовою“ (чому не мало-б бути і в нас *labour party*?), виявляє з себе чисту руїну, з якої певно більше не підійметься; раніший орган її „Діло“ змагає очевидно до знайдення нової політичної бусолі, до утворення й обоснування якоїсь синтези розбитої національно-політичної думки, та поки що без усякого висліду. Конкурентційний йому офіціоз партії „Наш Прапор“ не тільки страшно убогий, а просто зрікається якого-не-будь позитивного програму — йому доволі орієнтальної орієнтації, що має спасти країну. Всі инші партії й органи ідуть тим самим слідом, до того вони без більшого політичного значіння. Побажати-б, щоб хоч новий місяць приніс ознаки відродження, як уже не політичного життя, то хоч політичної думки.

Бісмарк і Україна

БУЛО се на переломі 1887—1888. Над Европою чорна хмара, що заповідала війну. Наразі — між Австрією й Росією; з приводу болгарської кризи: уступлення кн. Олександра Баттенберга й укняження Фердинанда Кобурга. Та ніхто не сумнівався, що у слід за сим спалахнула-б наново французько-німецька війна, а з нею загально-європейська. Європейські кабінети працювали у напнутій нервозности, що дуже нагадує злопам'ятний липень 1914. Одна більша дипломатична незручність, одна искорка необдуманого вчинку — а Европа мабуть була-б укоротила свого добробутного віку на цілих 27 літ.

В такому критичному моменті несподівано впала бомба, лопнула, наробила гуку й шуму,

та коли дим розвіявся з вітром — нерви дипломатів, політиків, часописників і сензаційної публіки видимо почали успокоюватися. Й остра небезпека війни перейшла наразі! Лікар-психолог умів би легко пояснити такий гомеопатичний спосіб лічення одиниць; добрий політик-психолог знає також, коли й де вжити провокаційного методу, а коли й де берегти кожного слова, кожного жесту, щоб не спричинити катастрофи.

Яка се бомба була, що сполошила воєнних демонів, і хто кинув її? Була се звичайна політична стаття, що появилася у трьох перших випусках за 1888-ий р. знаного берлінського тижневика Die Gegenwart, п. н. „Росія в Європі“¹. Звісно, ні сам орган, де ся стаття появилася, ні також імя її автора — голосного колись філософічного письменника, творця „Філософії несвідомого“, Едварда фон Гартманна, що рідко забігав на політичне поле — не були всілі викликати такої європейської сензації й такого політичного вислідку, а тільки та обставина, що разом із статтею поширилася неспроможна, одначе загально вірена поголоска, що за автором-філософом скривається автор-політик, і то з неабияких, а сам князь Отто Бісмарк. Оцей погляд удержується й досі, хоч ніхто ще не подбав, щоби справдити його й показати, чи і скільки Гартман і Бісмарк заступають одну політичну думку, та яка була дійсна мета статті в Gegenwart.²

Поки перейдемо до відповіді на сі питання, зупинемося на змісті самої статті Гартмана. Вона стоїть того, щоб пригадати її докладніше й дати аналіз її думок. Наперед тому, що вона сама собою дуже замітний зразок політичної публіцистики. Її будова бездоганна, аргументація ясна і бистра; сила логіки йде в парі з незвичайною широтою думки, можна-б сказати: з істинно-пруською безоглядністю. Далі, на сьому зразку публіцистики зперед чотирьох майже десятків літ можемо слідити правдивість одних думок, а хибність інших; як одні стали — після перевороту останнього десятка літ — вже тільки історичними, інші-ж удержали свою актуальність до сьогодні й перейдуть живими і важними у будучину. Взагалі, історична перспектива покаже нам відношення політичної думки до політичної дійсності — відношення, якого неможливо за багато підкреслювати у нас, у народу ідейних однодівок, нічим з реальним життям неповязаних.

Щоб краще зрозуміти хід думок „Росії в Європі“, треба згадати иншу статтю того самого автора, випущену у світ одним місяцем раніше — „Росія в Азії“³. Ся остання виходить із питання, чому Росія щораз далі втискається в Азію і чи

¹ Rußland in Europa. Von Eduard von Hartmann. (Die Gegenwart, Wochenschrift für Literatur, Kunst und öffentliches Leben. B. XXXIII, Nr. 1—3.)

² З Українців згадував про неї коротко Д. Донцов у Die ukrainische Staatsidee und der Krieg gegen Rußland (Берлін 1915, ст. 43—46), на входячи глибше у її зміст.

³ Обі, під спільним наголовком Rußland, передруковані у книжці: Zwei Jahrzehnte deutscher Politik und die gegenwärtige Weltlage. Von Eduard von Hartmann. Leipzig 1889.

сей натиск лежить в інтересі людської культури й європейської політики. Автор не тільки притакує сим питанням; на його думку, Росія мала-б уже далеко кращі успіхи в сім напрямі, якби не її стара помилка: — атакувати Туреччину в Європі, замість в Азії, на терені своєї природної історичної місії. Ліквідація Туреччини і поділ її земель неминучі і для культурного поступу корисні, одначе в Європі природним виконавцем сього історичного завдання являється не Росія, тільки Австрія. Обі держави повинні умовитися щодо розбору Туреччини так, що вся європейська частина припала-б Австрії, а вся азійська, по самий Суез — Росії, одиноко здійної обняти тамашню турецьку спадщину і принести культурне благословення її людности. „Та задля сього головна річ у тім, щоб російська громадська думка відвернулася від хибних цілей й осліплюючих фантомів в Європі.“

Головна стаття — „Росія в Європі“ — складається з п'яти глав: а) географічні й етнографічні основи російської імперії; б) політичні ідеали Росіяни; в) ціль російської урядової політики; г) Росія і її сусіди; е) воєнні і мирові вигляди.

В першій схарактеризований племінний склад людности європейської Росії у звязку з географічними, докладніше — гидрографічними умовами землі. Волга і Дін — се кістяк московського племені; Дніпро і Бог — український і білоруський¹; Висла — польська; Німан і Двина — литовські; Дністер — до половини румунський. Загалом, природний напрям розвитку європейської Росії, визначений її ріками, обернений на полудне. Здобуття доступу до Балтійського моря й оснування Петербурга Петром В. не зміняє тут нічого; тільки переможна сила Туреччини не дозволила наперед опанувати Чорного моря; тепер блеск Петербурга безповоротно минув. З московських рік, Волга важніша від Дону, одначе покищо, поки Каспійське море не матиме кориснішого звязку зі світом, чорноморські ріки й їхні міста (Київ, Одеса) цінніші для торговельного життя. Та загалом Дніпрове столице самостійне і від Волжанського незалежне, подібно як і Прибалтійські землі. „Колиб напр. європейська Росія стратила сьогонді Фінляндію і всю територію на південний захід від лінії Нарва—Озівське море, з якими 36 мільонами людей, то й так, обмежена на саму Московщину і її здобутки на півночі, сході і полудні, вона остала-б першорядною великою державою з поверх 52 міль. людей і могла-б сповняти всі свої високі культурні завдання в Азії та бути посередницею між Азією й Європою.“

Дніпро має аналогічне значіння для Білоруси й України як Волга для Московщини; вони відмежовані одно від одного вододілом Двинсько-Донської горбовини. Московщині не потрібний Дніпро як шлях у Чорне море, вона має се по Дону, що являється неначе-б проложення або рамя Волги; тимчасом Дніпро не переходить московської області. Тому се не звичайний припадок, що басейни обох рік задіюнені неоднаковими народностями, дарма що Білоруси таксамо коряться Москвичам, як колись

¹ В оригіналі вжиті терміни: Großrussen, Klein- und Weißrussen.

корилися Полякам, і дарма що Москвичі намагаються заперечувати окремішність і її затерти при допомозі насильних засобів. „Чи Білоруси й Українці далеко не воліли-б творити свою власну державу, замість залежності від Москвичів, — се можливо було-б пізнати щотілько тоді, колиб Наддніпрянина була фактично відділена від Московщини і колиб у ній, продовж одного людського покоління, політично-громадська думка мала час розвинути ся.“ В кождім разі, географічно і торгово-політично обі частини, Надволжанщина і Наддніпрянина, могли-б обопільно обійтися одна без одної, „і така Дніпрова Держава або Київське Королівство, з своїми 18 мільонами жителів, мало-б цілком добру основу для політичної самостійності й для її удержання.“

Розглянувши історичний зріст російської державної території, автор згадує й інші принципи обмеження західної межі: до границь 1809-го р. з 11,5 міль. людей і до стану зперед 1795—1793 з 18,5 мільонами; — все те без підорвання життєвих сил Росії. „Російська національна держава, долею географічних й етнографічних умов, повернена на полудневий схід, а не на захід, — ні на північний, ні на полудневий.“

Та звідки взялося, що Росія, всупереч природним основам свого державного життя, постійно натискала на захід і так високо цинить свої західні посілоти, з географічного й етнографічного становища неоправдані? Раніше було можливо не оглядатися на племінний характер завойовуваної країни, та в добі панування національного принципу і супроти культурно вищих племен — се звязане з чималими труднощами й небезпеками. „Вразі оборонної війни проти західних сусідів, згадані російські провінції не принесуть користи військовому становищу Росії, тому що вони мусять радісно витати кожного входячого ворога як друга і спасителя з тяжкої неволі і будуть завсіди готові помагати йому проти Росії.“ Інша річ вразі заціпної війни проти заходу. Як операційна підстава та як збірник людей і засобів, ті провінції даватимуть Росії великі користи. Значить, Росія здобула і дорожить сими краями для офензиви в Європі, що уважається національною необхідністю, ранішою чи пізнішою. З якою метою?

* * *

У другій главі обговорює автор політичні ідеали Росіян. „Злощасний фантом, що з'їдає життєву силу Росії, зоветься Царгород“. Сей город осяяний для Росіян невимовним і захоплюючим ореолом; він неначе фата мортана, що раз-у-раз нові каравани зваблює у пустиню і веде до загины.“ Жерело сього змагання релігійно-історичне і висловлюється у двох поняттях: всеправославя і всеславянства — однаково нездійснимих. Здійснення всеславянської ідеї можливе тільки у формі слабозв'язаної федерації, а її створити не всилі царська автократична Росія, скорше вже федеративна Австрія. Без уваги на се, Росія небезпечна для Європи; вона займає половину простору сеї останньої і незабаром матиме половину її населення. „Якщо панове Парвел, Рошфор,

Ріхтер, Бебель, Лібкнехт і тов.¹ доведуть європейські держави до демократичного розкладу і демагогічної анархії, подібно як се було у грецьких державах за Филипа й Олександра В., тоді царство моглоб відограти роль спасителя, як колись Македонія.“

Такі вигляди не ослаблюють, очевидно, змагання до панортодоксії і панславизму. Здобуття Царгороду і поставлення хреста на св. Софії були-б самі по собі незрозумілі цілі, якби не те, що за сим символом ховається змагання до віднови византійського царства. „А за сим знов стоїть стара римська мрія про володіння світом — той блудний огник, що колись звабив був стілько німецької крови в Італію, щоб її там широко розлити задля несущного нічого.“

* * *

Урядова політика Росії, хоч стоїть під впливом згаданих національних течій у громадянстві, має звісно й більш означені цілі на оці. Для неї змагання до опанування Царгородом має служити передусім для укріплення й обезпечення володіння над Чорним морем та для захоплення його воріт, щоб не допустити до поновлення ситуації з кримської війни: щоб Босфор був забором південного берега Росії. Сей мотив не видержує і стілько критики що й ідеали громадянської думки. Колиб дійсно на полудні був необхідний Царгород, то на півночі треба-б мати Копенгаген. Дотого, з Царгородом поновилася-б історія облоги Севастополя у ще яркішій формі, бо Царгород далеко дальше від російського центра. Доля Росії рішиться не на морі, а на суходолі. Якби вона одначе володіла М. Азією і мала у своїх руках Скутарі, тоді англійська флота на Чорнім морі була-б безсила як у пастці. Взагалі В. Британія страшна їй тільки економічно, і тільки з господарських причин капітулювала Росія перед Англією на берлінським конгресі. Дійсна оружна війна Росії може бути натомість з Австрією, а в таким разі російська армія під Царгородом могла-б бути легко відтята; інакше було-б, якби другий, азійський бік Босфору належав до Росії. Тоді російська армія була-б недосяжна та, що найважлише, вільний вихід на повний океан був би зреалізований.

Останні три російсько-турецькі війни, після Наполеона I, не принесли сподіваних користей. Азійську Туреччину була-б Росія здобула скорше, дешевше і корисніше. Вона сама собі винна, що в останній війні, за Болгарію, пожертвувала безцільно стілько людей і гроша, та що наслідком того злякалася пустого слова Дізраелі², на передодні його упадку. На жаль, увесь досвід нічому не навчив Росії; вона все ще обстоює хибний шлях до Царгороду — європейський і хоче вдарити на Австрію і Німеччину, щоб дійти до сеї мети. Видно бажає собі ще нової науки; а ся буде в десятеро коштовніша ніж була остання. Колиб вона змінила тактику й оставила неподільний Балканський півострів австрійському впливові, а сама взяла

¹ Перший Ірландець, другий Француз, останні Німці.

² Лорд Біконсфилд, англійський прем'єр того часу.

Азію, тоді не мала-б нікого проти себе у змаганню до остаточного розбору Туреччини, будь-що-будь таксамо неминучого; як неминучий був третій розбір Польщі.

Здобуття Азії обійшлося би й дешевше; доволі було-б кілька армейських корпусів. „Воно подабає на парадокс, одначе все-таки правдиве, що Росія може видержати оборонну війну стільки довше, скільки має менші армії; бо тоді на довше хватить матеріяльних засобів і пізніше прийде господарське вичерпання, що приневолить її до мира. У кримській війні Росія була, з стратегічного боку беручи, майже ненарушена, коли ізза господарського виснаження згодилася на некорисний мир; на берлінським конгресі стояла вона, під стратегічним оглядом, як блискучий переможець, та мусіла, задля економічного вичерпання, уступити перед погрозами військово-безсилої Англії. Натомість в оборонній війні проти Наполеона I видержали сили Росії саме тому так довго, що вона не думала йти в супір з найзником щодо величини армії і здалася на географічну оборонну силу своєї широкої й убогої території.“

* * *

Російський уряд добре знає, що йому ніщо не грозить з боку Європи. Жадна з сусідних великих держав не має найменшого інтересу здобувати російську територію, ні Австрія, ні Німеччина; їм доволі дотеперішних внутрішніх клопотів. „Австрія мала-б радше причину, дивитися на своїх трьох мільйонів Русинів як на небезпеку, яку можуть на неї стягнути російські наступи, а не то щоб бажала поширити свою власть на нових підданих православної або уніяцької віри.“ Прусія-ж має вже доволі Польків, Жидів і католиків. Правда, деякі німецькі ідеалісти проповідують анексію Прибалтійських країн тільки тому, що там живе німецьке панство, тут у себе побороване ними завзято; та політично зріла частина німецького народу противна таким планам. Удержання цих країв без Hinterland-у некорисне з господарського і військового становища, а німецький характер їх удержується тільки завдяки антидемократичному ладови та патріархально-аристократичній адміністрації; німецьке виборче право дуже скоро знищило-б сей німецький характер. І ніхто мабуть не вимагатиме від Німеччини або Австрії такого політичного донкішотства, щоб умішуватися у російські справи лише задля сього, що там поводяться незаконно або нелюдсько з німецькими чи польськими підданими. . .

„В Німеччині й Австрії всі партії, окрім одних Поляків, годяться з своїми урядами на тому, що війна з Росією була-б невимовним нещастям, навіть тоді, якби вона була побідна.“ Грошей не одержали-б вони жадних, нові землі були-б їм тягарем; витворилось би тільки огнище нових війн у будучині. „Вкінці, воно дуже правдоподібно, що за упадком російської воєнної сили пішов би, як у Франції у вересні 1870, часовий розвал царства, та що наші побідні війська в Росії, так само як під Парижем на весні 1871, придивлялись би дикій і заїлій домашній війні, яка на довгий час виключила-б Росію з ряду політичних і господарських членів

європейського державного систему. Від російської анархії терпіли-б і сусідні краї. . . Що в сучасній Росії дуже багато таких елементів, що змагають до повалення теперішнього режиму, про се пануюча бюрократія знає краще всіх. Се не тільки Поляки, Німці, Шведи, Жиди й Румуни, що покладали свої останні надії на велику війну і на розвал російського військового панування; сюди належать також анархісти, нігілісти і конституційні ліберали. . . Незадоволених у Росії майже стільки, скільки там політично вразливих і думаючих одиниць, а найгрізніші ознаки в тому, що й військо й урядництво перейшло наскрізь переворотовими змаганнями та що вищі й високі школи стали годівлями майбутніх революціонерів. Колиб царство дожило свого Кинігренца або Седану, то з усього хору незадоволених не помірковані елементи переберуть політичний провід, тільки як усе і всюди країні вибується наперед і швидкими чинами створюють доконані факти.“

Нехай ніхто не дурить себе надією, що в таким разі переможні німецькі й австрійські війська взялися-б поборовати анархію і відбудувати царство. „Як довго житиме хоч останок традиції бісмарківської державної вмілості, такі настрої не матимуть успіху.“ І спорідненість дворів нічого не допоможе. Солідарність пануючих, як і солідарність поневолених — се доктринерство, яким реальна політика помітує. Царство може, правда, відродитися згодом під зміненою династією, „одначе дуже помиляється той, хто думає що російська революція може пошкодити тільки династії, а не російській державі.“ Якщо Росія спровокувала-б війну, то побідники подбають уже, щоб її тривко ослабити і значним відрізанням земель зменшити її офензивну силу на будуще. „Хоч, як сказано, ні Австрія, ні Німеччина не мають найменшого інтересу збільшуватися коштом Росії, ані не бажують нікого обдаровувати її землями, все-ж таки „Росія мусить довідатися, чого їй сподіватися, коли вона виступить як гробарь мира і буде побита: щоб вона не віддавалася злудній уяві, буцім-то російській державі як такій, не може статися жадна кривда.“

Фінляндія припала-б Швеції; Бесарабія — Румунії; з Естонії, Ливонії, Курландії, Ковенщини і Виленщини утворено-б Балтійське Королівство; „сточище Дніпра і Прута було-б уладжено як Київське Королівство.“ Гарантію стану посідання Швеції і Балтійському Королівству дала-б Німеччина; Румунії і Київському Королівству — Австрія, на основі відпорнозачіпних союзів проти Росії, при підчиненню воєнних сил тих держав, вразі війни, проводови Німеччини й Австрії. В Польщі повернули-б до сили умови поділу з 1795-го р., корисні своїми стратегічними границями; Австрія одержала-б вільну руку на Балканах. Новонабуті землі були-б тягарем Німеччині й Австрії, та вони мусять покористуватися засобами Польщі в можливій пізнійшій війні з Росією. „При повній нездібности польської нації до самообмеження своїх пристрастей і до політичної поміркованости в її жадах, самостійне Польське Королівство не заперестало-б інтриг і змов, поки не підбрало-б під свою владу усіх країв, що коли-не-будь були під Польщею, та

у своїй маніє величності було-б постійним жерелом небезпеки для світового мира, ще більше ніж Росія." Сі огляди приневолять Німеччину й Австрію перемогти знану неохоту збільшувати кількість своїх польських підданих.

„Зазначеного сим способом зменшення Росії на 16 $\frac{1}{2}$ міль. не-руських жителів і на 18 мільонів у Київським Королівстві об'єднаних Білорусів й Українців — значить, страти більш 34 міль. душ — повинно-б бути доволі, щоб з'ясувати і найбільш віруючому мрійникови про володіння над світом, що Європа все ще має способи перепинити, щоб деревина не росла в небо.“ А втім, й обкросна Росія збереже необхідні життєві умови, щоб далі бути великою державою і сповняти культурну місію в Азії; вона матиме ще 54 міль. людей з доступом до Балтійського, Чорного і Каспійського моря.

В останній главі висловлюється надія, що російські кола зрозуміють небезпеку і не спробоують нещастя. Інша річ вразі нової війни між Німеччиною і Францією. Колиб щастя служило Німеччині, то поведінка Росії певно буде така сама, як була 1870; однак вразі першої німецької невдачі вона негайно вдарилася на Австрію. „Тому якщо прийде до (французького) реваншу, то все залежне буде від того, щоб ми здобули рішучі успіхи скорше, поки Росія зможе почати поважну військову акцію. Щоб обезпечити мир на сході, не можемо зробити нічого кращого як бути узброєними, від ніг до голови, проти заходу.“

Що могло-б бути притокою до війни з Росією? З Німеччиною годі буде знайти причину; навпаки, спільність інтересів у Польщі здержуватиме обидві держави від конфліктів. Натомість легко за вибуховий матеріал між Росією й Австрією; він — на Балканському півострові, зокрема в Болгарії. Та коли Росія буде берегти постанов міжнародних трактатів, небезпеки не буде.

Совітський авторитет

(З приводу смерті Леніна)

КОЛИ в квітні м. р. на VII-ій партійній комуністичній конференції в Харкові Троцький з доручення московського большевицького уряду переконував представників влади „українських робітників і селян“ про необхідність негайної „українізації“ радянської України, він почав свою промову від такої заяви: „Ініціатива в сій справі належить до Леніна. Тов. Ленін каже, щоби ми не наробили в сій справі помилок, які можуть мати для нас смертельний характер.“ Все що слідувало в його промові після цього аргументу, було вже більше декоративним додатком. Факт, що „Ленін так хоче“, рішив справу і „українізація“ була ухвалена майже без спротиву. Тими самими учасниками конференції, які спершу з обуренням протестували проти того, щоб „давно розв'язане“ українське питання ставити загалом на денний порядок нарад...

Підчас харківських нарад над справою „українізації“ Ленін лежав вже давно фізично зломаний і не брав безпосередньої участі в

державному житті Росії. Та проте його слово було все ще рішачим аргументом у всіх життєвих питаннях радянського союзу. Його авторитет не тільки не стратив був своєї суґгестивної сили. Він, навпаки, від часу хоробі радше міцнів і збільшався, піддержуваний з одного боку напів легендарною таємничістю, якої почала набирати його постать серед широких партійних кол, з другого боку оптимістичними урядовими звідомленнями про добрий стан його здоров'я та недалекий поворот до активної участі у владі.

Сю роллю, яку грав Ленін до останньої хвилини свого життя, мусимо мати на увазі, коли хочемо оцінити можливі наслідки його смерті в дальшій розвитку подій в большевицькій Росії. Разом з Ленином сходить в могилу людина, яка не тільки була головним творцем теперішньої комуністичної організації в Росії, але до останніх часів давала імпульс цілій її діяльності. Се не був той організаційний авторитет, який в критичних ситуаціях вмів латати кризи, мирити ворогів і загладжувати противенства. Се була та сила, яка могла завсіди обхопити всі розбіжні елементи в партії і своєю міцною рукою формувати з них все наново ту саму однородну цілість, здатну до тої самої активності і ударної енергії. Яскравим приладом сили авторитету Леніна був перехід большевицької Росії до т. зв. нової економічної політики (неп-у). Треба було зірвати з першими безоглядними методами „військового комунізму“ і йти на компроміси з капіталізмом в економічній сфері. Ленін мав силу не тільки признати відкрито поразку комунізму, але й перевести відворот своєї партії в повнім порядку й без внутрішнього розбиття. На його авторитеті була оперта і друга етапа большевицького відвороту, свого роду „неп“ на політичному полі, який проявився в зміні большевицької тактики супроти національного питання і в проголошенні м. и. клича „українізації“ України.

Авторитетові Леніна треба врешті приписати й те, що найновіші противенства в російській комуністичній партії за його життя не вийшли поза межі внутрішнього партійного конфлікту. Корінь сього конфлікту лежить безперечно в боротьбі за дальшу керму большевицьким царством, за — наслідство Леніна. Після його занедужання фактичний провід партії опинився в руках „трійці“ керівників Центрального Комітету партії і його найвищої політичної інстанції, т. зв. Політбюро, — Каменева, Зиновьева і Сталина. Діяльність партійного апарату під новим проводом є від довшого часу предметом завзятої критики з боку чим раз міцнішої опозиції. Закидається йому схематична неподатливість і доктринерство, заскорузлість і відчуження від життя та його потреб. Становище офіційного партійного проводу стало ще важче від хвилі, коли на боці невдоволеної опозиції станув наперед трохи здержливо, а потім цілком відкрито Троцький, експанзивність якого не має після смерті Леніна в комуністичній партії належної противаги.

Було-б надто передчасним припускати, що зі смертю Леніна боротьба в рядах російської комуністичної партії прибере відразу розміри відкритої кризи большевизму. Сили, які стоять

проти себе, ще надто нерівні і надто велика перевага на боці дотеперішніх партійних потентатів. Опозиція, поза спільним жаданням партійної реорганізації „in caritate et in membris“, розбита на різні групи, неоднотипна і несконсолідована. Супроти неї офіційна група виступає з вирівняною економічною і політичною програмою, яку дотого вона може прикрити іменем Леніна, називаючи свою політику „ленінівською“, а свою тактику продовженням старих „ленінівських“ заповітів. Вже після смерті Леніна Зинов'єв у своїх статтях в московській „Правді“ зарекався для офіційної групи право на назву „ленінівців“ і проголосив клич оборони „ленізму“ проти загроз з боку „троцькізму“. Авторитет Леніна буде, очевидно, ще довгі часи давати найпевнішу й найдогіднішу опору кожній владі в большевицькій Росії.

Безпосереднє вражіння смерті Леніна викличе навіть, можливо, деяке успокоєння противенств в большевицькій партії і хвилеве сконсолідовання її рядів. Але новий вибух конфлікту буде вже мати правдоподібно форму відкритої боротьби за владу, якої не буде гальмувати авторитет Леніна. Для оцінки виглядів сеї боротьби немаловажна ся обставина, що теперішній большевицький офіційний провід має в рядах своєї опозиції ворога такої енергії і сили волі як Троцький, котрий щодо свого імені і впливу на партійні маси стоїть без сумніву на першому місці після Леніна.

Р. П.

Гуго фон Гофмансталь

В п'ятдесятліття уродин (20-го лютого 1874)

ВІДПРАЗА до нікчемности життя та безмежна, незаспокоєна туга за красою показала молодому Гофмансталеви шлях в поезію. Коли 1892-го р. чудесне дитя Відня промовило до наслухуючого світа знад берегів ренесансу, з острова, що його не можна собі представити, а лиш треба відчувати душею, горячими, п'яними від одушевлення красою, ніжними словами „Смерти Тиціана“, мистці і поети відвернулись від своїх лісів, дерев, корчів, домів і нужденних, пустих мансардів, а почали прислухатись до того, що відчув і пережив в „надприроді“, в „дивній музиці сфер“ вісімнадцятлітній юнак. Німецький натуралізм знайшов в молодім Гофманстали свого противника. Разом з Стефаном Жоржом знищив Г. культ фанатичної правди, а на його місце поставив рівнож фанатичний культ краси. Як Д'Анунціо в Італії, Свіборн в Англії, Метерлінк в Бельгії, Малярне у Франції, а Бальмонт в Росії, так в Німеччині Г. став подвижником мистецтва „напів розвіяних звуків та невідомих красок бажання“. Своім „Вірую“, оголошеним 1892 р. у „Вістнику Мистецтва“, де між іншим каже, що тепер існує лиш „духове мистецтво, побудоване на новім способі відчуження... в противенстві до перестарілої школи, що взяла свій початок від фальшивого розуміння дійсности“, виповів він не лиш війну всемогучому тоді літературному натуралізму, але зібрав довкола себе всю молодь, що шукала чогось нового. В тузі за красою шукали її у минулому.

Однак знайшли її не в романтиці — „романтика це ніщо самостійне, це недуга чистого мистецтва“ — шукали взору краси радше в ренесансі і бідермаєрвіччині. В мистецтві ренесансу бачив Г. проблеми вічності, всі шукання найглибших зв'язків життя, а при тій всім відірвання від життя, від дійсности. Лиш твори античного і ренесансового мистецтва мали для нього поетичне значіння; в сім мистецтві бачив він виідеалізоване, вивищене життя, що одно лиш могло йому дати в сьогочаснім життю заохоту до поетичної творчости. Ледви чи написано коли перед ним або по ним гарніші слова про значіння життя: „Життя має в собі спижевий закон, кожда річ має свою ціну: Любов коштує всіх болів любови, почування щасливости при осяганні чогось коштує безмежної втоми на шляху до свого осягнення, глибше розумове проникання в якусь справу коштує ослаблення сили почувань... Ціною цілого життя є смерть.“ Смерть є для нього ратунком перед розпучкою в життю, мистецтво це приют, де він ховається перед одноманітністю і гнітучим страхом, щоб увійти в світ забуття. Його лірика була цим, що зачаровувало його на казочних островах. В своїх перших поезіях, видрукованих 1890-го р. бачить Г. сучасність незвичайно опущеною і пустою. Шукаючи любови в погляді любки, бачить він лиш своє власне я, а любка остає все тільки собою самою і потонути душею в кімсь другим йому неможливо. Шукання почувань у сім світі є для нього „книжкою, що її ніколи не пізнаєш“, „вічною поемою“...

З дрожачою та всетаки повною надією душею старається Г. вглянути в саму глибину кожної сили природи. Зате чисто рефлексійні річі, як дистихи про поетів і поезію, вартість мови і слова, подибуємо у нього рідко. Те саме можна сказати про його епічні поеми з сього часу „Дочки огороднички“, „Китайський цісар говорить“ або „Кухар з корабля співає“. Не пізнаємо його, читаючи „Три малі пісні“, видержані в стилі народніх пісень. Свої найглибші переживання, своє шукаюче серце дав він нам саме в своїх глибоко містичних піснях, яких невтаємничена людина ледви чи відчує, а в ніякім разі зрозуміє. „Терцина“ про марність і зв'язь природи та життя, „Сон про велику магію“, „Юнак і павук“, візія „Життя“, це все твори, які треба пережити, щоб їх зрозуміти. Тут дав нам Г. ціле своє серце, все, що мав найліпшого, доконав чогось величнього, це щось таке, чого він не осягнув потім ніколи.

Замилування до театру звело Г. на бездоріжжя. Аж до нинішнього дня тяжко відчувається на нім вплив, що його мали свого часу на цілком молодого поета Д'Анунціо і Елеонора Дузе. Найбільший мистець слова Італійців і найліпша артистка романської драми мали на нього вплив з природи річи. Театр неначе магне притягнув нашого лірика. По перших драматичних спробах „Вчора“, „Жінка у вікні“, „Смерть Тиціана“, що роблять вражіння ліричних поезій, появляються під впливом Д'Анунція поеми, які лиш хотіли бути драматичними. На зразок одної старшої англійської драми Томаса Отввея написав Г. „Вратовану Венецію“. Вона ясно і виразно доказує, що Отввейова „Venice preserved“ була ліпшою дра-

мою, підчас коли твір Г. є ліпшим ліричним твором. Лірик Гофмансталь остав той сам, але до нині драматична творчість Г. не стала більш драматичною. „Жінка у вікні“, „Дурень і смерть“, „Електра“, „Авантюрник і співачка“, „Малий театр або шасливі“, „Весілля Зобеїди“, „Алькестіс“, „Король Едін“, „Кожий“, „Флоріндо“, „Зальцбургський великий театр“, „Дама Кобольд“, „Трудний“, всі ці праці аж до „Непідкупного“ вказують на великі старання автора писати річи для театру, хоч його спроможність у цім напрямі стає щораз менша. У всіх сих творах маємо лиш гру діалогів, а як є яка акція, то лиш внутрішнього характеру або дуже схематично оброблена. Першорядний ліричний твір „Зальцбургський великий театр“ удержавсь на сцені лиш ізза свого настроєвого змісту. Цікаве, чи думає ще нині поет про Стефана Жоржа і своє „Вірую“ у „Вістнику Мистецтва“?

Не знаємо, куди заведуть дороги Гофманстала. Ми знаємо лиш, що він як лірик вже не почуває себе добре, що він, оброблюючи античні і англійські кусники та дороблюючи лібрета, розчарував своїх давних приятелів. Рішард Штраус з'єднав собі лірика для своїх цілей та при хрещенні „Жінки без тіни“ був її кумом. Чи маємо від дальших „Прозових писань“ Гофманстала сподіватись чогось визначного після вражіння, яке полишили вже відомі „Писання“? Досі були це розвідки на літературні і мистецькі теми, однак без глибшої думки. З сих писань, як і з його драматичної творчости бачимо одно, що Г. є всім иншим, але не пластиком.

І якщо нині в ідилічній відлі в Родавн біля Відня Г. приймає гратулянтів, нехай подумас, кільки людей бажає собі, щоб він віднайшов свою дорогу як поет, щоб він продовжував будувати там, де будучи юнаком положив такі міцні, тревалі угольні камені.

Др. Франц Чірн

Музей і бібліотека Тов. „Просвіта“ в Ужгороді

1. Музей

СЕЙ тільки зрозуміє, кільки вкладу праці, безупинного труду, енергії і заходів треба, щоби заложити культурно-наукову роботу — хто сам посвячувався такій роботі. Глядач, який переходить салю за салєю даного музею, по найбільшій часті не здає собі зовсім справи, кільки праці одиниць, організацій, ба навіть цілих поколінь лежить в улаштуванні і зорганізованню даного музею.

Найтяжчі є початки. Особливо серед відносин, де таке діло вимагає переможення ряду перепон, де треба зачинати з самото початку. Бо музей і його організація є справою загально-суспільною і без помочи і співучасті суспільности улаштувати його річ нелегка. Особливо відноситься висше сказане до т. з. типу краєвого музею. Себто музею, який обмежується даною територією і репрезентує її під найрізномоднішими оглядами. На зразок такого типу закросний музей Товариства „Просвіта“, який має бути основою „Національного Музею“ Підкарпат. Русі.

Музейна діяльність на Підкарпатській Русі мусіла зачатися сильною пропагандою потреби заложення такого рода музею межи широкими кругами суспільности. В тій цілі музейна комісія тов. „Просвіта“ видала друковані об'явки, в яких звертає увагу на предмети, які має збиратися, на спосіб збирання, на їх заховання від знищення і на точний опис даних творів мистецтва. Крім сього видала книжочку про „Задачі консерваторської праці для охорони памяток мистецтва на Підкарпатській Русі“, в якій поданий ряд примірів як має берегтися старину перед знищенням. Сього року мається на меті заложення окремих відділів при всіх філіях „Просвіти“, які збирали-б старі предмети мистецького виробу й охоронювали-б їх від знищення. Таким робом з організацією музею виринала не менш важна задача зберігання і консервования старих памяток мистецтва.

Найбільшою перепоною в організації музею був брак відповідного помешкання. Музей мандрував з місця в місце, аж 1923-го року опинився в церкві оо. Василян в Ужгороді, які її віддали до диспозиції музею. Гадка була не зла, на загаль церковний характер дотеперішних збірок відповідав приміщенню, тим більше що характер і стиль церкви оо. Василян сам вказує на XVIII-е століття. Гірше стояла справа з приміщенням. Сама церква була досить занедбана, так що під тим оглядом не була ідеальним місцем для музею. Врешті з кінцем 1923 перенесено музей до власного ново закупленого дому „Просвіти“, де він найшов своє остаточне приміщення. Але і тут іде борба з місцем. Зарезервовані дві кімнати не вистарчають на збірки. Але се вже питання будучого розвою і розросту музею.

Музей складається з 11 відділів. 1) Відділ ікон, 2) Відділ різьби, 3) Церковних риз, 4) Церковних посуд, 5) Етнографічний, 6) Престоричний, 7) Нумізматичний, 8) Відділ модерних образів, 9) Відділ старих картин (образів), штихів, гравюр, мідеритів, дереворитів; 10) Природописний, 11) Фотографічні знимки.

Найліпше заступлений є відділ церковних предметів і етнографічний. Уже з сього видно, що се буде головний характер музею. Найзамітніший іконостас з XVIII-го стол., вдало різблений з сильним впливом барока; з ікон — Розп'яття Христове з Волівської округи з XVIII-го стол. з сильним впливом німецької школи (т. зв. Donauschule). З різьби замітний гуцульський трисвітлич з Квасів (коло Рагова) і різьби Розп'яття Христового з Брустуру, оригінальні тим, що таких різьб по тім боці Карпат не стрічаємо.

З етнографічних предметів заслугоє уваги збірки вишивок з Богдана і з Верецьких і старша тутешня кераміка. З природописних — збірка мінералів з Підкарпатської Русі з наукової прогульки проф. С. Рудницького з учениками в 1923-му р. Колекція фотографій обнімає всі найважливіші типи тутешніх церков, народних типів, весільних обходів, внутрішніх уряджень хат і т. ин.

¹ Написав др. В. Залозецкий. Одтиск із Зборника тов. „Просвіта“ в Ужгороді за 1922.

РОБІТНИЧИЙ УРЯД В. БРИТАНІЇ

Фот. Зеннеке

Прем'єр і мін. зак. спр. Макдоналд

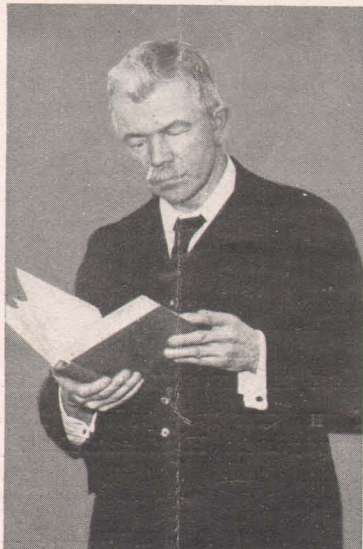
Мін. внутр. спр. Гендерсон

Колон. міністр Томас

Воєнний міністр Ввелш

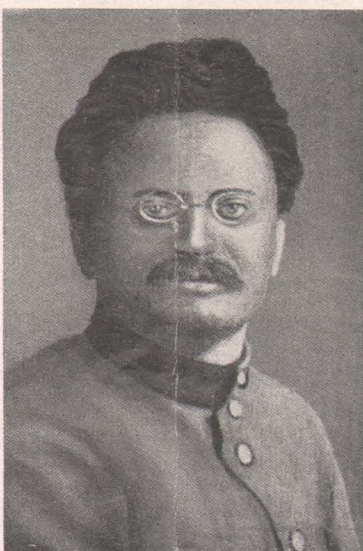
Тайний печатник Кліне

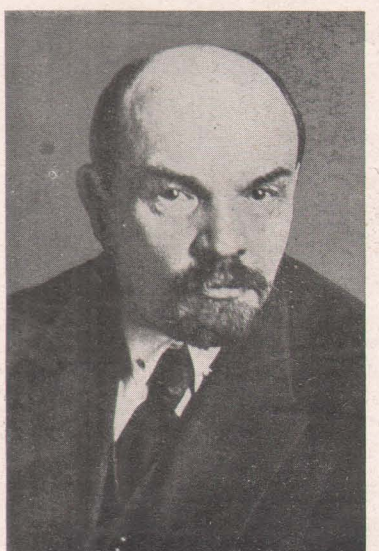
Канцлер скарбу Сновдн

Б. прем'єр консерватист Болдвин

Л. Троцький

В. І. Ульянов, званий Ленін

Частина старинної книги Мая американських Індіан з 600 літ перед Христом

Вона містить магичні формули на щасливі дні для хліборобства й образи відносних богів. Одна з книг, що збереглися по Іспанцях, знаходиться в мадридському Національним Музеї, друга у Парижі, третя у Дрездені

Танець „Кральовничок“

З ганацьких звичаїв і обрядів

(Диви статтю „Ганаки“)

Весільний обряд „Затягання“

Українська виставка в Берліні в 1923-ому році уладжена п. Вуцкою

Обжинки

Обряд „Гонення короля“

З ганацьких звичаїв і обрядів

УКРАЇНСЬКІ ТАБОРОВІ ЧАСОПИСИ У НІМЕЧЧИНІ

Перший склад Редакційної Секції зальцведельського табору (з початком 1916-го року)

Редакційна Секція зальцведельського табору (з кінцем 1916-го року)

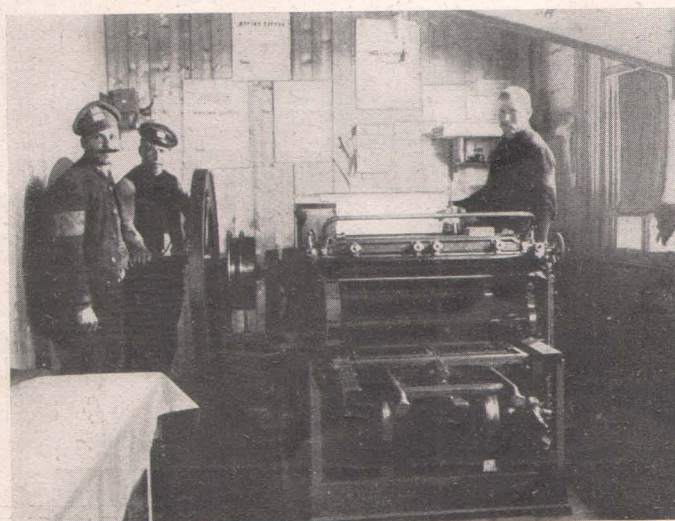
Малярська робітня Березняка у Зальцведелі

Фотографічна робітня в зальцведельському таборі
В середині фотограф Гудзь на право Малюгин

Таборова друкарня у Зальцведелі

Друкарська машина „Вільного Слова“ у Зальцведелі

Сього року ведеться праця над інвентаризуванням і каталогізуванням музею.

2. Бібліотека

Бібліотека „Просвіти“ числить около 8.000 томів. Великим придбанням було закупно бібліотеки др. Гядора Стрипського. Вона складається таких відділів: 1) белетристичний, 2) історичний, 3) літератури до території Підкарпатської Русі на руській, великоруській та малярській мовах, 4) природописний, 5) відділ церковної літератури, 6) етнографічний, 7) відділ часописів і газет.

Найцінніший відділ історичний і відділ літератури, яка відноситься до Підкарпатської Русі. Історична література переважно відноситься до Мадярщини і писана по малярськи спеціально важна тому, бо зібрана під кутом погляду її лучности з нашою історією. Такого влучного вибору трудно деінде знайти. З літератури про Підкарпатську Русь замітний ряд монографій, публікацій джерел, історичних, літературних і філологічних розвідок і праць.

Бібліотека, яка має окреме приміщення, якраз у стадії упорядкування, так що нині ще не можна дати ясного перегляду.

Др. Володимир Залозецький

Ужгород, 23. I. 1924.

Ганаки

ПОСЕРЕДНЄ племя між Чехами і Словаками, що етнологічно належить більше до останніх, зоветься Ганаками. Займає воно середню частину Моравії біля міст: Прерова, Оломунця, Просцейова, Костина, Голешова, Липника, Іванович, Гулина й Вишкова. Ганаки визначаються гарною здоровою расою, окремим говором, прекрасною народною пошею і цілою низкою своєрідних обрядів і звичаїв. Недавно відбулося у Прерові ганацьке національне свято під протекторатом згаданих городів, якого пам'ятку маємо у виданім з сього приводу Альманаху (Almanach Hanačského roku. Sestavil Dr. František Pospíšil. V Přerově 1923). Ця принагідна книжка зрештою так цікаво й зразково, що слід її згадати і на сторінках нашого журналу з тим, щоб послужила добрим зразком тому, хто колись хотів-би подібно змалювати наші поодинокі етнографічні землі (як нпр. Верховину, Гуцульщину, Покуття, Поділья, Полісся і т. д.).

Мета книжки відбігає від прийнятих етнографічних монографій. Вона призначена не для учених, а для загалу, а в першій лінії для самих Ганаків, особливо для тих інтелігентів, що вийшли самі з ганацького племені. Вона хоче розбудити любов до рідної землі, а заразом виявити її красу при допомозі виведення публично й мальовничо характеристичніших народних звичаїв та обрядів у теперішньому й минулому.

З тою метою автор „Альманаха“ дає наперед звязкий опис „звичаїв, обичаїв і танців“, переплітаючи його народними, обрядовими піснями. Після того йде 23 рисунки поодиноких

звичаїв, як їх представляли публично на ганацькому святі (нпр. св. Миколай, Трьох Королів, прядільниці, „лопатки“, „калатання“, „вільха“, „ганяти короля“, обжинки, „стинати барана“, весілля і т. д.).

Дальшу частину книжки займає етнографічний опис старої Ганащини (O Hané, jak bývala), написаний незвичайно цікаво та зі знанням покійним Осипом Кланею (стор. 77—101). Автор представляє старий ганацький побут з половини XIX. ст., що тепер уже значно „зmodernізувався“.

„Альманах“ закінчується короткими біографіями письменників, малярів, композиторів і учених, що вийшли з Ганащини, між ними відомих малярів Упрки, Манеса й Вотруби, й короткою бібліографією та адресами (нпр. музеїв, в кого можна робити гарні народні одяги т. д.).

Ілюстрації книжки роблені ганацькими малярами Піштелькою й Кашпаром. Чотири зразки їх подаємо в Додатку. *З. Кузеля*

Українські таборів часописи у Німеччині

НА протязі великої війни опинилося в Німеччині кількисот тисяч українських полонених, яких завдяки заходам „Союзу Визволення України“ розміщено в трьох великих таборах, у Раштаті (в Баденщині), у Вецлярі (у Західній Німеччині) і в Зальцвелелі (між Ганновером і Берліном); в четвертому таборі в Ганноверш-Міндені сконцентровано українських офіцерів, а разом що найменше 50—60.000 людей.

Серед тих полонених українського походження „Союз“ повів освідомляючу роботу при допомозі „Просвітніх Відділів“, зложених переважно з галицьких та буковинських учителів (а саме 11 Галичан і 10 Буковинців), а в меншій мірі з емігрантів із Наддніпрянщини (8 осіб). До них прибули з часом і деякі свідоміші полонені і спільними заходами поставлено в таборах цілий ряд організацій і підприємств, що разом творили справді українські „громади“ в цілому того слова значінню. Табори мали свою власну управу (т. зв. „генеральні старшини“), свої „парламенти“ і „міністерства“, власні церкви, „Народні Дому“ з викладовими і театральними саями, свої школи, починаючи від курсів для неграмотних, а кінчаючи вищими школами, бібліотеки, читальні, клуби, хори, театри, оркестри, чайні, фахові підприємства, друкарні, переплетні, книгарні, малярські і фотографічні робітні, різьбарні, гончарні, робітні музичних струментів, крамниці і т. д.

Особливу увагу таборів діячі звернули зараз на зорганізування й добре обладнання власної таборової преси. З тією метою вже в початках роботи закуплено три друкарські машини для кожного табору зокрема, придбано відповідний вибір черенок і друкарських приладів і зорганізовано окремі редакційні „комітети“ або „секції“, що зараз жваво приступили до праці, та в короткому часі пустили в рух власні таборів газети.

Перші кроки в цьому напрямі були зроблені у вецлярському таборі, де вже в 1915-ім році

зачала виходити гектографована газетка „Просвітний Листок“, яку пізніше друковано у місті. За 1915-й рік її вийшло 8 чисел, у році 1916-ім 39. Від 1917-го року „Просв. Листок“ перемінив назву на „Громадську Думку“, що виходила вже 2 рази в тиждень і перестала виходити щойно в 1918-ім році на числі 168. Наклад „Громадської Думки“ хитався між 4—6000 прим. Коло неї найбільше попрацював Василь Пачовський.

Таксамо вже з кінцем 1915-го року виринула справа власної газети у наймолодшому з таборів, у зальцведельському, де на засіданні „Національно-Просвітного Гуртка“ з дня 15-го грудня рішено видати рідвяну одноднівку під назвою „Нова Зоря“. Вибраний для цього „Редакційний Комітет“ із пяти членів походив дуже добре коло справи і, хоч одноднівку прийшлося друкувати у Магдебурзі (власної друкарні ще не було, а зальцведельські друкарні не мали тоді українських черенок) вона вийшла в час у 1500 примірників та була роздана на перший день свят здивованим зальцведельцям.

Майже рівночасно (у грудні) такі самі заходи робилися у Раштаті, тільки не мали спершу бажаного успіху. Щойно з кінцем січня (23-го) 1916-го року випущено перше число власного таборового органу „Розсвіт“. Часопис був призначений, як і другі таборові часописи, тільки для полонених, і розходився не тільки в таборі, але й розсилався по робітничих командах. Зручно редагований він завоював собі швидко популярність так, що вже третього числа розпродано в самім таборі, протягом одного чи двох днів, рівно 600 примірників. „Розсвіт“ виходив спершу раз у тиждень, від 44-го числа (з 8. листопада 1916) два рази в тиждень. В грудні 1916-го року Редакційну Секцію перетворено в Видавниче Товариство „Український Рух“, що взяло на себе не тільки видавання газети, але й книжок і видало між иншим „Практичну граматику української мови“ д-ра В. Сімовича. „Розсвіт“ був найбільше поширеною таборовою газетою й друкувався спершу в 1500, а в часи свого найбільшого поширення в приблизно 8.000 примірників при близькій співучасті Слюсаря, проф. В. Сімовича, Г. Петренка, Мороза й и. „Розвіту“ вийшло загалом 178 чисел (1916—18).

Що до змісту і способу редагування найкраще представлялася зальцведельська таборова газета „Вільне Слово“, редагована спершу „Пресовою Секцією“, а від 1917-го року „Видавничим Товариством ім. П. Куліша“. Перше число „Вільного Слова“ появилось 1-го березня 1916 заходом проф. П. Карманського, що провадив газету до 7-го числа, до часу свого виїзду до Раштату. Першого числа друковано 2000 примірників і воно швидко розійшлося так, що друге число треба було друкувати в 2500 прим. „Вільне Слово“ виходило у березні що два тижні, бо друкарська машина не була в порядку й було за мало черенок. Коли-ж наладжено технічний бік, газета почала виходити спершу (у квітні й травні) три рази в місяць, а з початком червня кожного тижня. З днем 19. серпня „Вільне Слово“ виходило вже два рази в тиждень, кожної середи й суботи й потрапило до кінця року видати

59 чисел і стати на певні ноги так, що видавництво носилося навіть з гадкою перемінити газету на щоденник.

Щоби мати поняття про те, як провадилася редакційна робота, подам кілька виїмків із звітлення Редакційного Комітету за 1916-ий рік. На протязі цілого року Комітет мав 9 загальних зібрань і 67 засідань. На засіданнях Комітету обговорювано плян чисел, відчитувано або бодай реферовано статті й дописи, надсилані до Редакції, й дискутовано над передовими та політичними статтями. Комітет мав велику роботу, бо треба було крім статей, сталих рефератів з українського й російського життя, оглядів воєнних та світових подій та звідомлень із таборового руху, перечитати та зредагувати сотні всіляких дописей та відповісти на десятки листів. Вистарчить згадати, що від 1. III. по 31. XII. вплинуло до Редакції понад 500 дописів і кілька тисяч листів. Комітет мав окремий секретарський відділ і окремий архив, якого з хвилею ліквідації табору прибралося на цілі три шафи. Була також власна, гарна бібліотека. Часопису друкувалося від серпня 3000 прим., а разом по кінець року випущено 157,500 примірників. Найбільше примірників газети розходилося по робітничих командах. І так у серпні 1916-го року висилано на більші робітничі команди 350 прим., на 600 середніх і малих робітничих команд 800 прим., в три українські й три інтернаціональні табори 1300 примірників, до Австрії та Берліна 350 прим. Коло 200 примірників кожного числа продавалося в таборі, а загалом у 1916-ім р. продано кругло 12 тисяч примірн. Для висилки газети, кольпортажі других українських таборових і не-таборових газет і розпродажі книжок існував окремий експедиційний відділ: розпродажню газет і книжок у таборі займався таборовий кіоск. Комітет мав добре оборудовану друкарню, в якій працювало спершу 4, а пізніше 6 складачів, машиніст і помічник машиніста.

В 1917-ім році „Вільне Слово“ подвоїло формат і збільшило наклад до 6000 прим. На протязі року вийшло 103 числа (чч. 60—162) газети, а крім цього кілька чисел „Бібліотеки“ й кільканацять брошур, статутів, відозв і т. д.

В 1918-ім році, коли „Союз визволення України“ припинив роботу по таборах і застановив вихід других таборових газет, а просвітну роботу перебрав „Культурний Комітет допомоги полоненим Українцям“, „Вільне Слово“ стало органом усіх таборових громад у Німеччині й отримало дозвіл свободної розсилки і не-полоненим. За цей час вийшло 78 чисел (чч. 163 до 241) під редакцією автора цієї статті.

В 1917-ім році „Вільне Слово“ перейшло в руки „Української Військово-Санітарної Місії“ й після кількох чисел (чч. 242—246) перемінилося в нову газету „Шлях“, що перестала вже бути спеціально таборовою газетою й розходила всюди свободно.

У Зальцведелі на протязі 1918-го року виходив ще й фаховий господарський часопис „Селянин“, якого появилось всього 4 числа.

Таборові газети сповнили велике культурно-просвітне завдання і колишній дослідник нашого визвольного руху знайде в них багато цінного, безпосереднього матеріалу.

З. Кузеля.

Словники української мови й термінології

ПРИ Київській Академії Наук існує від самого початку „Постійна Комісія для складання словника живої української мови“, яка під керівництвом акад. А. Кримського й В. М. Ганцова та при співучасті 19 постійних співробітників збирала заповідливо матеріал для словника, перевіряючи критично давніші словники, використовуючи твори старших і молодших українських письменників і збираючи слова впрям з уст народу. Не зважаючи на дуже несприятливі умови праці (між іншим усі співробітники в 1921-ім році більше як пів року не одержували ніяких платень!). Комісія до 1922-го року збрала величезний матеріал, усього 547.505 карток (із цього 262.644 українсько-московських і 284.861 московсько-українських), що після зредугування дав би дві великі чотиротомові книги, які в багато разів переважили б дотеперішні словники Грінтенка та М. Уманця. На протязі двох дальших років праця над словником йшла безперервно далі так, що літом 1923-го року було вже зібрано понад 700.000 карток і можна було приступити до остаточного редугування.

Таким способом редакційний бік справи зближається до кінця й при нормальних обставинах можна б незабаром починати бодай перші томи обидвох, дуже потрібних словників. Та нормальних часів на Україні ще нема й треба буде терпеливо підождати, доки знайдуться відповідні кошти. Що правда, офіційні чинники на Україні вважають справу словників дуже важною й обіцяють усі можливі допомоги, однак цього ще мало й поки що мабуть ще довгенько прийдесть користуватись другим, незмінним виданням словників Грінченка й Уманця, які появилися з кінцем минулого року накладом „Українського Слова“ у Берліні.

При Академії існують крім цього дві спеціальні постійні комісії, для складання історичного словника української мови й історично-географічного словника української землі. Першою комісією керує проф. Е. Тимченко, що прибирав понад 150.000 слів, друга працює під проводом проф. Ол. Грушевського й розслідала вже деяку скількість повітів. Однак праці обидвох комісій не вийшли ще поза перші підготовчі кроки.

З кінцем 1921-го року зорганізувався при Академії „Інститут Наукової Мови“, що повстав із термінологічних секцій Академії та Наукового Товариства. Однак цьому важному Інститутові пощастилося як найменше. Перше всього Інститутові не додано старших сил і для цілої великої роботи залишено тільки одного-однісенького філолога О. Курила, а дальше загалом визначено йому так невеликі кошти, що робота ніяк не могла розвинути. Це підкреслює й сам „Червоний Шлях“ (ч. 4—5 за 1923-ий рік, стор 252), де читаємо: В останній час життя рішуче поставило питання про українську мову на Україні. Поруч з цим ще яскравіше виявилися ті труднощі, з якими звязаний перехід до широкого вживання української мови, через брак критичного опрацювання й усталення її в багатьох галузях сучасного суспільного, а особливо шкільного та наукового життя. Здавалося-б, що ось якраз тепер широко розгорнути свою діяльність мусила-б така установа, як Інститут Наукової Мови, що акурат і дбає за критичне опрацювання й усталення української наукової мови. Але на жаль, Інститут цей і тепер продовжує існувати як наче-б десятиридна позаштатна академічна установа, не одержуючи жадних коштів. І коли щось все-таки робить, — то тільки завдяки громадській свідомості й енергії своїх членів та співробітників“.

Трохи краще стоїть матеріальна справа Природничого Відділу Інституту, що, одержавши папір від Державного Видавництва України, видав 2-й й 3-й том „Матеріалів до Української Природничої Термінології“; а саме „Словник Геологічної Термінології“ акад. П. Тутківського (12 аукцишів друку) й „Словник Хемічної Термінології“ О. Курила (2 арк.). Тепер Відділ веде переговори з Держвидатом і коли одержить кошти, то видасть „Словар Зоологічної Номенклатури“ М. Шарлеманя (6 арк.), „Словник Математичної Термінології“ Хв. Калиновича (12 арк.) і популярний загальний словник української природничої термінології (10 арк.).

„Інші Відділи Інституту“, — пише „Черв. Шл.“, — поки що позбавлені можливості щось видавати, і тільки Юридичний Відділ має надію на видання складеного ним великого словника Української Правничої Термінології (а поруч — і взагалі термінології державно-громадської), як що переговори про видання його, що вже довго ведуться з Академією Наркомостом і Науковим Комітетом Наркомосту — дадуть врешті якісь позитивні наслідки. А нема чого й казати, оскільки пекуча потреба у такому словникові є акурат тепер, коли на українську мову в значній мірі переводиться державний апарат нашої Республіки.“ З. К.

Архів князя Репнина

НА ЗБОРАХ „Наукового Товариства“ у Полтаві виголосив др. І. Ф. Робачів реферат про архів „малоросійського генерал-губернатора“ кн. Репнина. В архіві винайдено між іншим великий матеріал до землеволодіння на Україні, матеріали до козацької старшини й літературні пам'ятники кінця 17-го століття. Дальше знайдено рукописи, можливо, що автограф „Хустини“ Шевченка, автографи листів Скороди й два старі списки „Оди до князя Куракина“ Котляревського. З. К.

Київо-Печерська Лавра

„ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ“ (ч. 6—7) доносить, що Науковим Комітетом розроблено інструкцій розділу майна бувш. Київсько-Печерської Лаври між Народніми Комісаріятами: Соціального Забезпечення та Народної Освіти. Всі будівлі, пам'ятники мистецтва, все майно Київо-Печерської Лаври переходить у розпорядження Наркомосу УСРР. Наркомос виділяє з майна для потреб Київського Відділу Соціал. Забезпечення ті будівлі, що не мають особливого художнього значіння. Інструкція затверджена головою Раднаркому УСРР. З. К.

Берлінська хроніка

ВІДВІДИНИ ГОЛАНДСЬКОГО ПРОФЕСОРА ШТАЙНМЕЦА. Запрошений берлінським університетом для викладів про національну проблему в Європі, проф. Штайнмец застановлявся м. ин. і над проблемою української національності. Він порівнював Українців з Поляками та Москалями. „Москалі“, сказав він, „це нація, яка ніщить своє існування, Українці-ж знова здобувають собі право існування на карті Європи.“

Підчас свого перебування в Німеччині проф. Штайнмец відвідав 18-го січня зі своїм сином Спілку Студентів Українців в Німеччині. Вів довшу дискусію з нашими студентами. В розмові виявив надзвичайне зацікавлення українським народом. Цікавили найбільше проф. Штайнмеца найновіші часи на Україні. По довшій розмові попрощав він о годині 2 ночі наше студентство.

СВЯТО УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ. 22. січня ц. р. відсвяткувала Спілка Студентів Українців свято Злуки Західних і Східних Українських Земель. На святі були присутні представники німецького, магометанського, грузинського та болгарського студентства. Свято відкрив своєю промовою проф. Б. Лепкий. Після його промови виголосили ряд привітань представників своїх та чужих товариств. Найкраще та найбільше зворушуюче привітання виголосив представник грузинського студентства.

Дальше слідував реферат студ. В. Кучабського. В своїм рефераті ясовував ідею Української Держави і шляхи її здійснення. Свято закінчив промовою представник Спілки асистент Доманицький.

ВИКЛАД ПРОФ. РОРБАХА НА ТЕМУ „УКРАЇНА, ЯК ПЕРВІСНИЙ ОСІДОК ІНДОГЕРМАНСЬКИХ ПЛЕМЕН“. Німецько-Український Союз улаштував 25-го січня вечір, на якому дав виклад проф. Рорбах. Др. Маркузе привітав з рамени німецьких студентів наше студентство. Він сказав: „Маємо, ви і ми, спільних ворогів. Ми почуваємо себе таксамо пригнобленою нацією як і ви. Вороги над нами мстяться. Ми мусимо боронитися.“

Нехай та приязнь принесе волю обом націям.“ Після його привітання дав відчит проф. Рорбах. Він говорив: „Деякі шукали осідку індогерманських племен в Азії, що оказалось хибним. Осідку індогерманських племен треба шукати на областях між Карпатами і Кавказом, себто на Україні.“ Свою гіпотезу оснований на даних порівнюючої філології. При кінці сказав: „Один український парід остався на первісній своїй землі — це парід який є прабатьком індогерман, отже народом не лише між індогерманами найстаршим, але й — так сказати-б — найбільше гідним пошани“.

На викладі був присутній професор одного американського університету Ер. Штангеланг. В найближчому часі дасть відчит, який торкнеться гіпотези проф. Рорбаха, — проф. Фляйшер.

ЧИТАННЯ ТВОРІВ К. ГРИНЕВИЧЕВОЇ. Дня 19-го ц. м. на сходинах „Української Громади“ у Берліні відчитував др. З. Кузеля нові передруковані твори Катрі Гриневичевої.

ДИСКУСІЇ НА ПЕКУЧІ ТЕМИ. 26-го ц. м. заходом ради „Української Громади“ у Берліні уладжено дискусію на дві актуальні теми: 1) Роль української еміграції і 2) Українізація на Україні. Перший реферат отворив проф. Б. Ленкий, другий М. Левитський. Обидва реферати викликали широкую дискусію, якої продовження відбудеться в найближчому часі.

Курси позашкільної освіти

В лютому цього року при „Українським Слові“ заснуються курси позашкільної освіти. Скрізь на всім просторі нашої землі народ наш веде уперту боротьбу за рідну школу, але вороги наші добре розуміють, що школа для нашого народу — се смерть для їхнього панування і тому то всі зусилля їх направлені на те, щоб позбавити народ наш освіти. Але народ наш мусить побороти всі перепони і мусить бути ужиті всі способи до освіти. Одним з могутніх способів для освіти — є курси позаочної освіти. В Європі і Америці існують десятки таких огнищ навчання, і спосіб позашкільної освіти вже довів свою величезну придатність для широкого розповсюдження знання. В Америці існують такі курси десятки років, налічують сотки тисяч учнів, і дали освіту декільком мільонам людей.

Такого-ж роду позаочні курси заснуються тепер при „Українському Слові“. Суть цих курсів полягає в тому, що освіту од них може здобувати всякий, де-б він не проживав. Своім учням курси посилають уроки і до кожного уроку додають з одного боку інструкцію, як урок учити і на що треба звернути особливу увагу, а учень мусить прислати курсам відповідь. Сю відповідь проглядає на курсах відповідний інструктор, виправляє помилки, відповідає на запитання учня, пише вказівки і т. д., і таким чином між учнем і курсами витворюється живий зв'язок.

Після закінчення науки, учень пише іспитову роботу по завданню курсів і курси видають відповідне свідоцтво, що учень закінчив на курсах науку.

В першу чергу курси відкривають науку гімназійної науки, щоб допомогти всім, хто-б де не проживав, здобути середню освіту. Після закінчення навчання курси будуть допомогати учневі здати іспит перед українською іспитовою комісією в Берліні. Свідоцтво-ж сеї комісії дає право вступити без іспитів в вищі школи Німеччини, Австрії і Чехословаччини.

Разом з наукою в обсягу середньої школи, курси відкривають ряд окремих предметів, щоб допомогти спеціалізуватись своїм учням в тій чи іншій галузі знання. В першу чергу будуть відкриті курси електротехніки, практичної математики, бухгалтерії, сільського господарства, машинового креслення, бібліотечарської справи і т. п.

Постанова навчання буде така, щоб кожний здобувши науку в тій чи іншій галузі знання, міг її практично використати і ужити для зарібку. В Америці майже десятитисяч робітників по статистиці подібних курсів здобував або здобував науку на таких курсах і се не тільки повиснує його загальний розумовий рівень, але значно удосконалює його фах і допомагає здобувати висшу платню.

Курси при „Українським Слові“ так само ввійдуть в зносини з рядом заводів і ріжних установ, які змо-

жуть приймати на практику тих, що закінчили ту чи другу фахову науку на курсах.

Всі програми та проспекти в найближчому часі можна вже буде одержувати од курсів, але вже і тепер бажано-б було, щоб всі, хто цікавиться сею справою, зголошувались до курсів і надсилали їм свої побажання і думки по адресі: „Ukrainske Slowo“, Buch- und Zeitungsverlag, G. m. b. H., Berlin-Schöneberg, Hauptstraße 11, Курси позаочної освіти.“

Курсами будуть керувати: проф. В. Коваль, др. З. Кузеля та проф. Б. Ленкий. В. К.

Наш фейлетон

Побіч продовження Штормової *Viola tricolor*, подасмо переказ актуального гумористичного образка нашого талановитого земляка А. Аверченка. „Мадам Троцкая“ — се один із „Двінадцять портретов“, виданих нещодавно заходом *Internationale Commerciale Revue* (Париж—Берлін—Прага—С.-Петербург, 1923). Се весело-поважна виставка низки типів російської революції.

Листування

КОМІТЕТ ПРАЦІ ТОВАРИСТВА ДОПОМОГИ УКРАЇНСЬКІЙ ЖІНЦІ.

(Письмо в редакцію „Літопису“)

Старанням наших делегаток на конгресі в Римі в травні 1923-го року заснувався був Комітет допомоги українській жінці, в якому згодилися прийняти участь ріжні представниці міжнародного жіночого світа. В зв'язку з цим при Національній Раді Укр. Жінок утворився Комітет Праці осідком в Берліні який запросив на свою почесну президентку п. А. Фуругьєл, члена парламенту в Гельсінґфорсі, яка з широким готовістю помогла нам прийняти запрошення. Ціллю комітету праці є висяднування при допомозі інтернаціональних членів комітету стипендій для української жіночої молоді, вільних місць на научних курсах, вишукування праці для тих укр. жінок, що опинилися на чужині без засобів до життя і т. п. Комітет бажав подбати про те, щоб як найбільше укр. жінок, головню жіночої студіюючої молоді, дісталося на науку закордон, чи то сталу, чи на тимчасові курси. Задля цього комітет задумує перевести в першу чергу ресстр тої жіночої молоді, яка по важним причинам, чи то ізза політичної еміграції, чи за браком засобів на удержання приреволена була кинути свої студії і готова була-б виїхати на їх докінчення закордон. Зголошення з точним описом життя (*curriculum vitae*) і відписами документів дотепер відбулих студій прохаємо надсилати на адресу: Ольга Левіцька, Berlin-Charlottenburg 4, Wielandstr. 411.

Берлін в січні 1924.

За Президію Національної Ради Українських Жінок: С. Русова Г. Чикаленко-Келлер.
За Комітет праці: Ю. Зеленецька О. Гаморан-Левіцька.

Адміністрація „Українського Слова“

купить ось-які видання:

1. АЛЬБОМ ВИШИВОК, видання Полтавського земства.
2. Т. ГАЛІЦ, Домашній писар.
3. СОННИК видання Ситіна.
4. МАЛАХОВЕЦ, Куховарська книжка.
5. ЖЕЛЕХІВСЬКИЙ, Українсько-німецький словар.

День за днем по світу

(23—29. січня 1924)

23. Новий англійський кабінет об'яв уряд.
24. Кінець церковно-політичного конфлікту між Ватиканом і Францією.
25. Підписання чесько-французького союзу в Парижі, та югославянсько-італійського в Римі.
26. Воєнне щастя перехилиється на бік мексиканських повстанців.
27. Похорон Леніна.
28. Польща заповіла припинення інфляції.
29. Приїзд комітетів знавців Репараційної Комісії у Берлін. — Черговий сойм фашистів почався в Римі.

Мадам Троцька

Написав А. Аверченко

Шапка Мономаха

МАДАМ Троцька не приймає сьогодні нікого. Вона має вже з ранку мігрену, поганий настрій, і навіть її постійні гості, два Аякси — Клембовський і Гутор, перенудилися в передпокою сорок хвилин і від'їхали, не побачивши своєї покровительки.

Тільки як повідомили, що прийшов її любитель — генерал Парський — мадам Троцька трошки оживилася й веліла просити.

„Ах, мон генераль,“ — сказала вона, капризно, складаючи губки, — „я сьогодні у такому настрою, що пора самій стати під стінку.“

„А що-ж таке?“ — занепокоєно запитав Парський, та похилився над протягнутою рукою.

„Нудно. Мені чогось-то хочеться, а чого — й сама не знаю. Знаєте що, генерале. Я хочу щоби ви уладили мені двір.“

„А що? Знов наробили каналії непорядку? Ще сьогодні прикажу позамітати і спрятати пусті скрині.“

„Який ви смішний, мон генераль. Я вам не про такий двір кажу, що з вікна видко, а про правдивий, надворний двір. У нас при дворі нема правдивого блиску, правдивої величності, а Леві хоч кілки теши на голові — ніякого зрозуміння. Я пробувала сама що-не-будь зробити — та дарма, ніщо не виходить.“

„Так, то тяжко“ — задумавшись сказав Парський.

„Ще й як. Ви знаєте, я заложила добродійне товариство Червоного Хреста і попрохала назначити себе почесною председателькою та покровителькою — та що з того вийшло? На першій уже торжественній засіданню секретар товариства стягнув з мене соболевий шаль і виміняв на пів пуда цукру.“

„Невже тільки пів пуда дали?“ — оживився Парський.

„Ах, мон генераль, ви зовсім не тим інтересуетесь, чим потрібно. Пів пуда чи пуд — не важко. Прийшло мені позавчера на думку — мати свого придворного поета — розумієте, такого як був Мольєр. Я і покликала Маяковського. Посидів пів години, випив півтори фляшки коняку, випхав усі кишені тісточками, обкусав нігті, плюнув три рази на ковер і пішов, майже навіть не попрощавшись. Невже й Пушкин і Лермонтов такі були? Генерале, уладьте мені двір!“

„Розумієте, то річ скомплікована. Треба щоби було багато блискучої молоді... У Вас єсть свояки?“

„Очевидно, єсть. І в Житомирі і в Єлисаветграді. Один сестрінок, Сеня — він торгував збіжжям на стації Одеса — тими днями приходив до мене і просить: „Тіточко — каже — ви тепер зовсім як королева, іменуєте мене графом“. — „Сеня“, — кажу я йому, — який з тебе може бути граф, коли ти кавчунові ковнірці носиш й у тебе усе під носом червоно.“ — „Тіточко, — каже — коли стану графом, то замість гумових ковнірців одягну жабо, а що до червоного, то ви самі знаєте, що в мене хронічний нежит.“

„Так,“ — задумчиво покивав головою Парський. — „Отсей, вибачте, на ролю петиметра не надається.“

„Ну, чи-ж то не образливо? Тепер, коли мій Левочка переговорює з союзними державами, руки в кишенях, а нога на ногу — так для того не потрібний пишний блиск? А де він? Потрібне двірське життя, а де воно? Мадам Каменева радила мені: — „Фанічка, — каже вона, — Фанічка! Набери собі як найбільше двірських дам і уважай, щоби вони були завжди присутні, коли ти йдеш або встаєш з постелі.“

„То дуже легко сказати — набери. А як я з ними маю поводитися, того я не знаю. Можу я її післати збігати до Продкопу за сотнею папіросів, чи для того потрібний паж? Чи я маю з ними здобитися поданням ручки, чи вони мають цілувати мою ручку? Це бачите цілий ряд важких нерозв'язаних питань. Генерале, уладьте мені двір.“

„А ви хотіли-б, так приблизно, в стилі якої епохи?“

„Що ви сказали би — про Наполеонський? Пишний двір, усі маршали із жовнірів, а Лева ходить одягнутий в лососинові штани, а у мене талія високо-високо зовсім під грудьми. Мадам Каменева говорила мені: „Фанічка, вам це буде дуже лицувати!“

„А, може бути, Вам більше усміхалася би епоха Катерини?“ — тоном модного кравця, що захвалює модерний фасон, сказав Парський.

„То також нічого собі епоха. Фижми, перуки, граф Зубов. І мені подобається, що Катерина переписувалась з Дідро і з Вольтером. Я тепер, знаєте, попробувала написати до Анатолія Франса, але відповіді не одержала. Або марку забула наліпити, або тоді почта була ліпша чим тепер. А Луначарський також обіцяв, що Пролеткульт видасть мою переписку з Анатолем Франсом. Послухайте. А що ви скажете про двір Людвиків?“

„Гарні були двори,“ — похвалив Парський. „Знаєте, ви були би моїми трьома мушкетерами: ви, Гутор і Клембовський.“

„А знаєте, ви дійсно нагадуєте лицем Анну Австрійську.“

„Серіозно? Мерсі. Ах, герцог Букотем, ах, брильянтові наконечники.“ А Дзержинський був би кардиналом Рішельє... Так... Тільки мабуть Людвики погано кінчили. Я не хотіла би для Леви такої кар'єри.“

„А не хочете Людвиків — возьмим епоху Цезарів. От була краса, от блиск! Уладьте цирк на сто тисяч людей і скажіть Дзержинському, що він замість свого дурнуватого „під стінку“, випускав на саботажників диких звірів. Жорстоко, але гарно.“

„А де-ж Дзержинський диких звірів дістане? Гамбурський Гагенбек на обмін товарів не піде.“

„А в Зоологічній?“

„Ну, дійсно. Всі хижі давно поздохали. Лишилися одні сови та пави.“

„Так, колиб тих звірів випустити на голонних буржуїв, то не звірі їх з'їдять, а вони звірів пожеруть.“

„А потім, епоха Цезарів не для нашого клімату...“

„А, що до клімату. Ви мені обіцяли минулий раз дати записочку на два пуди дров.“

„Та ви уже минулого місяця дістали.“

„Не розумію, чого ви мнетесь, ваше Королівське Величство. Ваші предки роздавали дворянам, що піддержували їхній престіл, цілі міста, маєтки і ліси, а з вас і кільканацять полів витиснути годі... Напишіть записку!“

„Ах, мон генераль! Не дармо нам, володіючим сферам, приходиться часто виголосити: „Яка-ж ти тяжка, шапко Мономаха!“ Досить буде з вас і пудик.“

Переклала О. К.

Viola tricolor

Написав Теодор Шторм

Минали тижні й місяці. Здавалося, що побоювання молоді жінки не справджувалися; господарство під її проводом шло мов само собою. Прислуга піддавалася її приязній і достойній вдачі, а посторонні теж відчували, що тепер господарює хазяйка. Але бистре око її мужа бачило щось друге; він дуже добре розумів, що жінка поводить в його хаті мов чужа: що як совісна заступниця, хоч безучасно, але тим стараніше завідуює усім. Досвідченого мужа не заспокоювало й це, що вона иноді з наглою сердечністю кидалася в його обійми, ніби хотіла впевнитися, що вони до себе належать. Не прийшло теж до зближення між нею а Несею. Внутрішній голос — голос любови й розуму — наказував молодій жінці, говорити з дитиною про маму, котру вона, від коли мачуха ввійшла в хату, так живо і так сильно згадувала. Але — і в тім то й діло! Цей гарний образ, що висів в покою її мужа! — вона минала його навіть очима своєї душі. Кілька разів спромоглася була на відвагу, притягнула обома руками дитину до себе, та нараз мовкла; уста відказувалися від послуху, і Несі, котрої темні очі при таким сердечнім пориві розгорувалися, відходила геть. Бо, як видно, вона тужила за любовію тої гарної жінки; неначе дитина тихо молилася до неї. Але їй бракувало першого слова, котре буває ключем кожної сердечної розмови; одного — здавалося їй — не повинна була, другого не годна була сказати.

Інес відчувала також цю останню перепону. Вона гадала, що її можна найлекше усунути і тому вертала гадками заєдно до цієї точки.

Одного пополудня сиділа поруч мужа в світлиці і дивилася на пару, що злегка поспівуючи добувалася з самовара.

Рудольф, якраз прочитавши свою часопись, взяв її за руку.

„Ти така тиха, Інес. Ні одного разу не відізвалася нині до мене.“

„Я тобі мала щось сказати,“ відповіла вона зпровола, увільняючи свою руку з його долоні.

„Так кажи!“

Але вона мовчала ще хвилину.

„Рудольф,“ відізвалася вкінці, „кажи, най твоя дитина кличе мене мамою, мамою!“

„А невже-ж вона того не робить?“

Інес похитала головою і розказала йому що зайшло в день їх приїзду.

Він слухав мовчки. „Це викрут,“ сказав потім, „викрут, котрий діточа душа знайшла несвідомо. Невже-ж нам його не прийняти радо?“

Молода жінка нічо не відповіла, сказала тільки: „Коли так, то дитина ніколи не стане мені близькою.“

Він знов хотів узяти її руку, але вона її відсунула.

„Інес,“ сказав він, „не жадай нічого, чого відказує природа: не жадай від Несі, щоб була твоєю дитиною, а від себе, шоби ти була їй мамою!“

Її очі зайшли слізми. „Але-ж я повинна бути їй мамою,“ сказала майже гостро.

„Її мамою? Ні, Інес, нею ти не повинна бути.“

„А чим же, Рудольф?“

Колиб вона була догадалася підходячої відповіді на це питання, то була би її сама собі сказала. Він розумів це і вдумчиво дивився в її очі, ніби хотів у них знайти помічні слова.

„Признайся тільки!“ сказала перериваючи його мовчанку, „признайся, що на це питання не вмієш мені відповісти.“

„О, Інес!“ крикнув. „Що лиш тоді, коли з твоєї власної крові лежатиме дитина на твоєму лоні.“

Відвернулася, а він казав: „Цей час прийде, і шойно тоді ти зрозумієш, як захоплення, котрим твоє око засяє, розбудить першу усмішку на устах твоєї дитини і як воно притягне її малу душу до тебе. Так також над Несею променіло колись двоє щасливих очей, тоді вона маленькі руки на її шию закинула і сказала: „Мамо!“ — Не гнівайся на неї, що вона до нікого більше цього слова не хоче сказати!“

Інес майже не чула, що він казав, в гадках заєдно трівала коло тої самої точки.

„Як що ти кажеш, що вона не є моєю дитиною, так чому-ж тоді також не скажеш: ти не є моєю жінкою!“

І на тім стало... Що для неї були всі підстави!

Притягнув її до себе: хотів її заспокоїти; поцілувала його і глянула на нього крізь слези: але це її не втихомирило. —

Коли Рудольф попрощався з нею, вийшла до великого городу. Входячи, побачила, як Несі, з книжкою до науки в руці, ходила кругом великого муравника, але виминула її і скрутила на стежку між корчами і муром.

Дитина мимохить глянувши на свою мачуху, запримітила вираз смутку в її гарних очах і ніби пхнута магнетично, шепчучи свою лекцію, попала на ту саму стежку.

Інес якраз стояла перед брамою у високім мурі, що була покрита пнучою рослиною з фіолетними квітами.

Безтямно гляділа перед себе і хотіла вже дальше іти, як коли нараз побачила дитину перед собою.

Зупинилася і спитала: „Що це за брама, Несі?“

„До городу бабуні!“

„До городу бабуні? Таж твій дід і твоя бабуня вже давно не живуть!“

„Так, давно, давно вже.“

„А до кого-ж тепер належить цей город?“

„До нас!“ сказала дитина, ніби це розуміється само собою.

Інес нагнула свою гарну голову під гілля корча і потормосила клямкою. Несі стояла мовчки; ніби ждала, що воно буде.

„Але-ж ця брама зачинена!“ сказала молода жінка, витираючи хусткою іржу із своїх пальців. „Чи це той дикий город, що його видно з вікна батькового покою?“

Дитина притакнула.

„Слухай, як там птахи співають!“

Між тим увійшла стара служниця до городу. Почувши голоси обох їх під муром, поспішила до них. „Гості прийшли,“ сказала.

Інес приязно поклала руку на личко дитини. „З батька лихий огородник,“ сказала йдучи: „мусимо обі добратися туди і зробити порядок.“

В хаті вийшов їм Рудольф на зустріч.

„Знаєш, що квартет Міллера грає нині в вечір,“ сказав, „доктор і його жінка прийшли, щоби ми не забули.“

Ввійшовши до покою, почали живу розмову про музику: потім пішли домашні діла, котрі ще треба було полагодити.

Забули нині про заплучений город.

Ввечір був концерт. — Великі покійники Гайдена і Моцарта, пересунулися попри слухачів, і якраз прогомів також останній акорд Бетгоєвенового С-Moll квартету. На місце святої тишини, в котрій звуки блискучо виринали й розпливалися, загомоніла в просторій залі гутірка слухачів.

Рудольф стояв біля крісла своєї молодої жінки. „Скінчилося, Інес,“ сказав нахилиючися до неї: „а може ти все ще щось чуєш?“

А вона сиділа і ніби справді слухала, вплявши свої очі в естраду, на котрій вже тільки пусті пульти стояли. Подала рамя мужеві.

„Ходім додому,“ сказала встаючи.

В дверях зупинив їх домашній лікар з дружиною, одинокі люде, з котрими Інес дотепер блище зійшлася.

„А тепер?“ сказав доктор і кивнув до них головою з виразом найщирішого вдоволення. „Підемо до нас, це вам по дорозі: по чімсь таким треба годинку разом пересидіти.“

Рудольф був би вже радо на це згодився, коли нараз почув, що хтось його легко потягнув за рукав: побачив на собі погляд своєї жінки і зрозумів горяче прохання. „Рішення передаю в руки вищої інстанції,“ сказав жартовливо.

Інес уміла відвести неуступчивого лікаря від його наміру, обіцяючи йому другий вечір.

Коли біля хати своїх приятелів розпрацалися з ними, віддихнула свободніше.

„Що ти мала нині проти наших любих докторів?“ спитав Рудольф.

Притулилася сильно до рамени мужа. „Нічого,“ сказала; „але нині було так гарно; хочу з тобою пробути сам на сам.“

Спішилися до своєї хати.

„Дивися,“ сказав він, „в мешкальній покою, на долині, вже світиться. Мабуть наша стара Анна приготувала стіл до чаю. Твоя правда, вдома ще краще ніж де-не-будь у гостях.“

Вона тільки кивнула головою і мовчки стиснула йому руку. Увійшли в хату; живо відчинила двері і відхилила занавіси.

На столі, на котрім колись стояла ваза з рожами, горіла тепер велика бронзова лямпа й освічувала чорноволося дитячу голову, склонену на худі рамена; зпід рамен висувалися роги книжки з образками.

Молода жінка пристанула на порозі немов скамяніла; та дитина щезла була з овиду її гадок. Вираз гіркого розчарування пролетів по її гарних устах. „Несі!“ крикнула, коли її муж впровадив до покою. „Що ти тут робиш?“

Несі збудилася і зірвалася на ноги. „Я хотіла заждати на вас“ сказала, і напів усмінена повела рукою по блискучих очах.

„Анна зле зробила; ти вже давно повинна була лежати в ліжку.“

Інес відвернулася і приступила до вікнаш Чула, що сльози підходять їй до очей. В її грудях клекотіли невтихими, гіркі почуття; туга за домом, жаль самої себе, викид совісти, що вона не любить дитини свого коханого мужа; сама не знала, чому як раз тепер це все до неї прийшло, — але — і з розкошею і з несправедливістю болю казала це собі — так воно є: її подружжю бракувало молодости, а сама вона була ще така молода!

Коли оглянулася, не було нікого в покою. — Де-ж та гарна година, котрою вона так тішилася, сподіваючися її? — Не подумала, що сама відстрашила її.

Дитина, котра майже перестрашеними очима гляділа на незрозумілу для себе подію, пішла, — її впровадив батько.

„Терпівости!“ — казав він сам до себе, коли обнявши Несі ступав з нею по сходах; і він теж хоч в іншому значінню, додав: „вона ще така молода.“

Ланцюх гадок і плянів виринув перед ним; механічно відчинив покій, в котрім Несі спала зі старою Анною. Анна ждала вже на Несі. Він поцілував дитину і казав. „Я передам мамі від тебе „добраніч!“ Тоді хотів зійти знов до своєї жінки, але надумався і на кінці коридора завернув до своєї робітні.

На насаді бюрка стояла мала бронзова лямпа з Помпеїв, котру він що лиш купив і для спроби наповнив олієм; зняв її, запалив і назад поклав під образ покійної; флякон з квітками взяв зі стола і теж поклав коло лямпи.

Робив це майже несвідомо; ніби, щоб тільки рукам дати якусь роботу, бо голова і серце працювали.

Тоді підійшов до вікна і розчинив оба його крила.

Небо було покрите хмарами; світло місяця не могло продістатися крізь них. В долині, в малім городі, заплучені корчі лежали, як темна маса; тільки там, де між чорними пірамідальними коніферами бігла доріжка до тростячої хати, проблискувала біла рінь. Із його уяви, коли він глядів у тую пустку, виринула кохана стать, якої не було вже між живими; бачив її там, в долині, як ішла по стежці і здавалося йому, що він іде коло неї.

„Зроби, щоб пам'ять про тебе скріпила мою любов,“ казав він, але покійна нічого не відповідала, тільки гарну, бліду голову похилила до долу; з солодким жахом почував її біля себе, але слів її не чув.

Нараз пригадав собі, що він тут, на горі, сам оден. Зрозумів цілу вагу смерті; минулося, вона вже не жила. — Але в долині все ще, так як колись, лежав город її батьків; тут визираючи крізь вікно зпоміж своїх книжок побачив він її у перве; мала що лиш п'ятнадцять

літ, і тая дитина з ясними косами все більше й більше забирала гадки поважного муштини, поки як жінка не переступила порога його хати і не повернула йому всього і — з наддатком. — З нею прийшли літа щастя і радісного творення; малий город, по скорій смерті батьків, хоч хату їх продали, задержали для себе і получили його брамою в мурі з великим городом своєї хати. Тая брама майже цілком сховалася під навислим галуззям, корчів, котрим вони дозволили виростати, як їм було завгодно. Туди то увійшли вони в найзатишніше місце свого життєвого літа, і тому навіть приятелів дому мало коли туди впускали. — В тростяній хаті, в котрій він раз свою молоденьку кохану підслухав, як вона вчилася, сиділа тепер коло ніг матери дитина з темними, вдумливими очима, і коли він голову відвернув від своєї праці, то бачив найповніше щастя людського життя. — Але нишком вкинула туди смерть своє насіння. Було це в перших днях червня; внесено ліжко тяжко хорої з її спальні до його робітні; вона хотіла дихнути ще повітрям, котре вливалось крізь відчинене вікно з огороду її щастя. Відсунено велике бюро; всі його гадки були тепер при ній. — На дворі чудова весна; черешня вкрилася білим як сніг цвітом. В несвідомім пориві вхопив її легку стать з подушок і поніс до вікна. „О, глянь ще раз! Який гарний цей світ!“

А вона похитала злегка головою і сказала: „Не побачу його більше.“ — І незабаром прийшло, — не міг пояснити собі шелесту, що добувався з її уст. Все слабше блимала іскорка життя; ще тільки якесь болюче дрожання ворушило уста, віддихала гостро і зі стоном у боротьбі за життя. Віддих ставав лекший і лекший, врешті робився подібний до жужжання бжолки. А потім ще раз, ніби синій промінь світла освітив її відчинені очі; а потім прийшов спокій. „Добраніч Маріє!“ — Та вона не чула вже тих слів. — Ще день, і тиха, шляхотна стать лежала на долині, у великім, притемненім покою в домовині. Прислуга ходила тихо; він стояв коли дитини, котру стара Анна тримала за руку.

„Несі, — говорила вона, „ти не боїшся, правда? А дитина проїнята повагою смерті, відповіла: „Ні, Анно, я молюся.“

Потім прийшов їх останній хід, останній, який йому судила доля з нею пройти; по думці їх обох, без священника і без звуків дзвонів, в святій тишині ранка, коли перші жайворонки знімалися в гору.

Минулося, але він мав ще її в своєму болю; хоч невидима вона ще жила з ним. Але і це зникло непомітно; він шукав її трівожно та знаходив все рідше. І що лиш тепер зробилася його хата пуста й самотна для нього; в кутах сиділа тінь, якої він там перше не бачив, так якось дивно інакше було кругом нього, і її не було нігде. — Місяць виринув зпоза хмар і ясно освічував запустілий город в долині. Все ще на тому самому місці стояв він з головою спертою на рами вікна; та очі його не бачили вже того в долині.

Нараз відчинилися за ним двері і увійшла гарна, чорнява жінка.

Легкий шелест її сукні долетів до його уха; повернув голову і глянув питливо.

„Інес!“ крикнув. Викинув це слово, але не пішов їй на стрічу. Вона спинилася. „Що тобі, Рудольф? Невже-ж я тебе стрівожила?“ Він похитав головою і прибував усміхнутися. „Ходи,“ сказав, „підемо на долину.“

Але, коли він їй подав руку, очі її впали на образ освічений лямпою і на цвіти біля нього. — Ніби все нараз зрозуміла. „У тебе, як в каплиці,“ сказала, а слова її дзвеніли зимно, майже ворожо.

І він усе зрозумів. „О, Інес,“ крикнув, „невже-ж і для тебе померші не є святими?“

„Померші? Кому-ж вони не є святими! Але, Рудольф,“ — і вона знов потягнула його до вікна, її руки дріжали, а її очі мерехтіли від зворушення — „скажи мені, я-ж тепер твоя жінка, чому ти замкнув цей город і нікого туди не пускаєш?“

Показала рукою в долину; біла ринь між чорними пірамідальними корчами мерехтіла як привид; великий нічний мотиль якраз перелітав туди.

Мовчки глянув у низ. „Це гріб, Інес“ сказав, „або коли хочеш, город минулого.“

А вона глянула гостро на нього. „Знаю це краще Рудольф! То місце, де ти з нею перебував, тою білою стежкою ходиш біля неї; бо вона ще не вмерла і якраз тепер був ти в неї і жалувался на мене, на свою жінку. Це є віроломство Рудольфе, цею тінею нівечий ти наше подружжя!“

К. б.

ЗМІСТ 5-ГО ЗШИТКА:

	Стор.
ПОЛІТИЧНА ХРОНІКА	65
БІСМАРК І УКРАЇНА	66
СОВІТСЬКИЙ АВТОРИТЕТ — Р. П.	70
ГУґО ФОН ГОФМАНСТАЛЬ — Ф. ЧІРНА	71
МУЗЕЙ І БІБЛІОТЕКА ТОВ. „ПРОСВІТА“ В УЖГОРОДІ — В. ЗАЛОЗЕЦЬКОГО	72
ГНАКИ — З. К.	73
УКРАЇНСЬКІ ТАБОРОВІ ЧАСОПИСИ У НІМЕЧЧИНІ — З. КУЗЕЛІ	73
СЛОВНИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ Й ТЕРМІНОЛОГІЇ — З. К.	75
АРХІВ КНЯЗЯ РЕПНИНА — З. К.	75
КИЇВО-ПЕЧЕРСЬКА ЛАВРА — З. К.	75
БЕРЛІНСЬКА ХРОНІКА	75
КУРСИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ — В. К.	76
НАШ ФЕЙЛЕТОН	76
ЛИСТУВАННЯ	76
ДЕНЬ ЗА ДНЕМ	76
МАДАМ ТРОЦЬКА — А. АВЕРЧЕНКА	77
VIOLA TRICOLOR — ТЕОДОРА ШТОРМА	78
ОБРАЗКОВИЙ ДОДАТОК	

Приймається передплата на 1924-ий рік
на новий ілюстрований тижневик видання
„Українського Слова“ в Берліні п. з.

ЛІТОПИС

політики, письменства і мистецтва

під редакційним проводом С. ТОМАШІВСЬКОГО

„ЛІТОПИС“ не служить жадній політичній партії, ні жадній доктрині, натомість змагає до поглиблення і поширення української національної думки й культури шляхом основного самопізнання, поважної критики та систематичного познайомлювання читачів з головними проявами політичного й культурного життя західного світа. Виходить кожної суботи.

ЗМІСТ 1-го ЗШИТКА:

Епілог Мирової Конференції. Чотирнадцятий Березня. Українізація Наддніпрянщини. Гійом Левассер де Боплан — І. Борщака. Регра — З. Кузелі. Легенда — Б. Лепкого. Рідний Улик — Р. Кіплінга.

ЗМІСТ 2-го ЗШИТКА:

Чорний рік в історії Німеччини. З галицької трагедії. У народу дідичної мудрости в політиці. Руїна європейської цивілізації? — І. Кривецького. Марко Бовчок — Б. Лепкого. Російські історичні журнали в 1922—1923 рр. — І. Кривецького. Культурне життя Радянської України в 1923-ім р. — Л. Волоха. Рідний улик — Р. Кіплінга. На Святий Вечір — Б. Лепкого.

ЗМІСТ 3-го ЗШИТКА:

Політична хроніка. За рідну школу. Ватрослав Ягіч — З. Кузелі. Відродження національно державної думки в українській історіографії — І. Кривецького. Державоспосібність української демократії. Отто Бравн — Б. Лепкого. Музична культура — З. К. Тростина — А. де Віні. З тихих драм великого міста — Б. Л.

ЗМІСТ 4-го ЗШИТКА:

Гайнріх Гайне посередником між Німеччиною і Францією — Проф. др. Макса І. Вольфа. Щоб бути нацією. Арне Гарборг — Богдана Лепкого. Історик і сучасник — Ів. Кривецького. Біда з назвами. Літературна мова малих народів. „Ся“ — Володимира Бирчака. Viola Tricolor — Теодора Шторма.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

	в Німеччині	в Америці	в инш. краях Європи
на $\frac{1}{2}$ року	М. 6,00	Дол. 2,25	Фр. ш. 9,00
на $\frac{1}{4}$ року	М. 4,00	Дол. 1,50	Фр. ш. 6,00
поодинокий зшиток	М. 0,35	Дол. 0,15	Фр. ш. 0,50

На бажання висилає адміністрація ч. 1 на показ безплатно

ОПОВІСТКИ КОШТУЮТЬ:

Ціла сторінка	80 марок	$\frac{1}{4}$ сторінки	25 марок
$\frac{1}{2}$ сторінки	45 марок	$\frac{1}{8}$ сторінки	15 марок
один рядок			0,40 марок

Гроші й матеріали слати на адресу:

Verlag „Ukrainske Slowo“, Hauptstr. 11, Berlin-Schöneberg

У Галичині передплату приймає представник „Українського Слова“ **Іван Рудницький**: Львів, ул. Тарновського, ч. 7. — Передплату у Чехословаччині проситься висилати на наше конто в Živnostenska Banka v Praze. — В Ужгороді „Літопис“ можна дістати в книгарні „Тиса“.

„ЗОЛОТІ ВОРОТА“

Альманах Січових Стрільців

Редагував Комітет під проводом Івана Кедрина-Рудницького

35 аркушів великого формату (4^о) появиться з початком лютого
НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „УКРАЇНСЬКОГО СЛОВА“ В БЕРЛІНІ

ЗМІСТ АЛЬМАНАХА:

I. Передмова від Редакції.

II. Січові Стрільці.

Воєнно-історичний нарис. Написали:

I. частину — **Василь Кучабський**;

II. частину — генерального штабу
генерал-хорунжий **Марко Безручко**.

Е. Кововалець. Причинки до історії
ролі Січових Стрільців в українській
революції.

В. Старосольський. До ідеологічної
історії стрілецького руху.

В. Кедровський. Початки організації
української армії.

М. Лозинський. Українська держав-
ність за Гетьмана Г. Скоропадського.

М. Капустянський. Світова війна і
наша визвольна боротьба.

В. Садовський. Армія і нація.

В. Сальський. Армія. (Національна,
регулярна і демократична армія під-
ставою української державности.)

І. Бочковський. Національні легіони
в історії визвольних змагань поневоле-
них націй.

М. Возняк. Визвольна легенда.

М. Галуциньський. Значіння геройської
традиції.

І. Крип'якевич. Біла Церква (історичний
нарис).

Ілько Борцак. Початки української
військової дипломатії.

III. Літературна частина.

Остап Грицай. Лицарству України (вірш).

Марко Черемшина. Туга (опов.).

Дж'якомо Лбопарді. О, рідний краю мій...
(вірш). Переклад Мих. Рудницький.

Моріс Метерлінк. Геройство (опов.). Пере-
клад Мих. Рудницький.

Василь Пачовський. У в'язні смерті (вірш).

Оєніп Маковей. Із записок учасника світової
війни. (Оповідання з ілюстраціями.)

Уот. Уйтман. Бийте! Бийте! Баркани (вірш).

Проєспер Меріме. Добуття редути (опов.).
Переклала М. Струтинська.

Ольга Кобилянська. „Зійшов з розуму...“
(опов.).

Детлеф фон Лілієнкрон. Спомин (вірш).
Переклад Остап Луцький.

Юліян Опільський. Яничари (1907) (оповід.).
Думки Наполеона.

Томає Гарді. Легенда з 1804 (оповід.).
Перекл. Роман Гайдук.

Роман Купчинський. Дума про смерть
Хведора Черника (вірш).

Клим Поліщук. Лицар абсурду (Із днів
сучасного). Оповідання.

Михайло Рудницький. Герою впавший
в бою (вірш).

Густав Фльобер. Сцена з французької
революції. Перекл. Мих. Рудницький.

Ол. Бабій. Прийдуть до Вас...

Богдан Лепкий. Хочу побачити її (опов.).

Еміль Вергарн. Сьогодні (вірш). Перекл.
Остап Луцький.

Джозе Марія де Гередія. Вечір по битві
(вірш). Перекл. Мих. Рудницький.

Антін Крушельницький. Смішний епізод
(Правдива історія з недавнього мину-
лого). (Опов.)

О. Олесь. Сон під Крутами (вірш).

В. Гюго. Мазепа. Вірш у перекладі Мих.
Рудницького.

IV. Важні дати й випадки з життя й діяльності Січових Стрільців.

Реєстр старшин Січових Стрільців.

Список поляглих С. С.

V. Некрольоги.

VI. Бібліографічний відділ.

В. Дорошенко. Січове Стрільцтво в літера-
турі. (Бібліографічний огляд літера-
тури до історії Січових Стрільців.)

VII. Список ілюстрацій.

Зміст.

Книжка багато ілюстрована й матиме коло 200 ілюстрацій в тексті; обгортку, вінетки, заставки, ініціали й кінцівки роботи ар. мал. **Павла Ковжуна**; крім цього відбитку Памятної Медалі Українських Січових Стрільців, 9 великих кольорових образів **І. Іванця**, **Л. Перфецького** й **П. Холодного** (м. и. Повстання у Києві, Смерть Черника, Баталістичні образи, портрет Мазепа), 7 великих табльо з фотографічними знімками а) Стрілецької Ради в різні часи; б—г) визначніших підстаршин Армії У. Н. Р.; д) деяких підстаршин Січових Стрільців; е) деяких визначніших старшин Галицької Армії і є) деяких поляглих чи померлих Січових Стрільців; 29 воєнних плянів та нарисів і т. д.

Книжка коштуватиме:

в картоні дол. 15.—
в оправі „ 25.—

в полотняній оправі дол. 35.—
люкс. видання, опр. в півшкірок „ 50.—